

ORLEU

БІЛІКТІЛІКТІ АРТТЫРУ
ҰЛТТЫҚ ОРТАЛЫҒЫ

ISSN (Print): 3078-459X

ISSN (Online): 3078-4603

№4 (50) - 2025

«Өрлеу» біліктілікті арттыру ұлттық орталығы» АҚ Қостанай облысы
бойынша кәсіби даму институты» филиалы

Branch of JSC «National Center for Professional Development «Orleu»
Institute for Professional Development across Kostanay region»

Филиал АО «Национальный центр повышения квалификации «Өрлеу»
Институт профессионального развития по Костанайской области»

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ПРАКТИКА

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ НАУКА И ПРАКТИКА

Жылына 4 рет шығады

Published 4 times a year

Выходит 4 раза в год

Қостанай - 2025

Kostanay - 2025

Қостанай - 2025

БАС РЕДАКТОР: Мусабекова Г.А.,

педагогика ғылымдарының кандидаты, «Өрлеу» БАҰО» АҚ Қостанай облысы бойынша ҚДИ» филиалы директоры, Қостанай қ., Қазақстан

РЕДАКЦИЯЛЫҚ КЕҢЕС:

Айдарханова Гульнар Сабитовна, биология ғылымдарының докторы, қауымдастырылған профессор, С.Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық зерттеу университеті, Астана қ., Қазақстан

Бектурганова Римма Чингисовна, педагогикалық ғылымдарының кандидаты, профессор, «Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті» КЕАҚ ректорының кеңесшісі, Қостанай қ., Қазақстан

Джаманбалин Кадыргали Қоныспаевич, физика-математика ғылымдарының докторы, профессор, Қостанай әлеуметтік-техникалық университеті ректорының кеңесшісі, Қостанай қ., Қазақстан

Литвак Римма Алексеевна, педагогикалық ғылымдарының докторы, профессор, Челябині мемлекеттік мәдениет институты, Челябині қ., Ресей

Мануйлов Юрий Степанович, педагогикалық ғылымдарының докторы, профессор, Нижний Новгород ғылыми инвестициялар орталығының директоры, Нижний Новгород қ., Ресей

Наурызбаева Эльмира Кенжегалиевна, тарих ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор (доцент), «Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті» КЕАҚ академиялық мәселелер жөніндегі проректоры, Қостанай Қ., Қазақстан

Петрусевич Аркадий Аркадиевич, педагогикалық ғылымдарының докторы, Омбы мемлекеттік педагогикалық университеті профессоры, Омбы қ., Ресей.

Росенко Надежда Ивановна, педагогикалық ғылымдарының кандидаты, Мыржақып Дулатов атындағы Қостанай инженерлік-экономикалық университеті, Қостанай, Қазақстан

Саркисян Шушаник Вагановна, психология ғылымдарының кандидаты, «Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті» КЕАҚ құрметті профессоры, Қостанай қ., Қазақстан

Султангазина Гульнар Жалеловна, биология ғылымдарының кандидаты, «Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті» КЕАҚ, Қостанай қ., Қазақстан

Утегенова Бибикуль Мазановна, педагогикалық ғылымдарының кандидаты, «Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті» КЕАҚ психология және педагогика кафедрасының қауымдастырылған профессоры, Қостанай қ., Қазақстан

Рахимова Эльмира Ерсалимовна, қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі, «Қостанай қаласы білім бөлімінің №1 мектеп-лицейі» КММ, «Педагог-шебер», «2023 жылдың үздік педагогі», Қостанай қ., Қазақстан

ЖАУАПТЫ РЕДАКТОР: Шаймагамбетова Н. С.,

«Өрлеу» БАҰО» АҚ Қостанай облысы бойынша ҚДИ» филиалының ақпараттық технологиялар және медиа қызметі кітапханалық-ақпараттық және редакциялық-баспа қызметі бойынша жетекші маманы, Қостанай қ., Қазақстан

Меншік иесі: «Өрлеу» біліктілікті арттыру ұлттық орталығы» АҚ Қостанай облысы бойынша кәсіби даму институты» филиалы

Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрлігі

«Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрлігінің Ақпарат комитеті» республикалық мемлекеттік мекемесі

Екінші тіркеу: 30.10.2024 - № KZ01VPY00104480

Мерзімділігі: жылына 4 рет.

ISSN (Print): 3078-459X, ISSN (Online): 3078-4603

Редакцияның мекенжайы: 110000, Қазақстан, Қостанай қ., Пролетарская көш., 86, тел. 8(7142)54-16-17, e-mail: izdat-orley-kost@mail.ru, <https://journal.orleu-edu.kz/index.php/pnp>

© «Өрлеу» біліктілікті арттыру ұлттық орталығы»
АҚ Қостанай облысы бойынша кәсіби даму институты» филиалы

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР: Мусабекова Г.А.,

кандидат педагогических наук, директор филиала АО «НЦПК «Өрлеу»
Институт профессионального развития по Костанайской области», г. Костанай, Казахстан

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ:

Айдарханова Гульнар Сабитовна, доктор биологических наук, ассоциированный профессор кафедры биологических наук НАО «Казахский агротехнический университет им. С.Сейфуллина», г.Астана, Казахстан

Бектурганова Римма Чингисовна, доктор педагогических наук, профессор, советник ректора НАО «Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұрсынұлы», г. Костанай, Казахстан

Джаманбалин Кадыргали Коныспаевич, профессор, доктор физико-математических наук, советник ректора Костанайского социально-технического университета, г.Костанай, Казахстан

Литвак Римма Алексеевна, доктор педагогических наук, профессор, заведующая кафедрой педагогики и психологии Челябинского государственного института культуры, г.Челябинск, Россия

Мануйлов Юрий Степанович, доктор педагогических наук, профессор, директор Нижегородского центра научных инвестиций, г.Нижний Новгород, Россия

Наурызбаева Эльмира Кенжегалиевна, кандидат исторических наук, ассоциированный профессор (доцент), проректор по академическим вопросам НАО «Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұрсынұлы», г.Костанай, Казахстан

Петрусевич Аркадий Аркадиевич, доктор педагогических наук, профессор, Омский государственный педагогический университет, г. Омск, Россия

Росенко Надежда Ивановна, кандидат педагогических наук, Костанайский инженерно-экономический университет имени Мыржакыпа Дулатова, г.Костанай, Казахстан

Саркисян Шушаник Вагановна, кандидат психологических наук, почетный профессор НАО «Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұрсынұлы», г.Костанай, Казахстан

Султангазина Гульнар Жалеловна, кандидат биологических наук, НАО «Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұрсынұлы», г.Костанай, Казахстан

Утегенова Бибикуль Мазановна, кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор кафедры психологии и педагогики НАО «Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұрсынұлы», г.Костанай, Казахстан

Рахимова Эльмира Ерсалимовна, учитель казахского языка и литературы, КГУ «Школа-лицей №1 отдела образования города Костаная», «Педагог-мастер», «Лучший педагог 2023 года», г. Костанай, Казахстан

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР: Шаймагамбетова Н. С.,

ведущий специалист по библиотечно-информационной и редакционно-издательской деятельности службы информационных технологий и медиа ФАО «НЦПК «Өрлеу» ИПР по Костанайской области, г. Костанай, Казахстан

Собственник: филиал АО «Национальный центр повышения квалификации «Өрлеу» Институт профессионального развития по Костанайской области»

Регистрация: Министерство культуры и информации Республики Казахстан
Республиканское государственное учреждение «Комитет информации Министерства культуры и информации Республики Казахстан»

Дата и номер первичной постановки на учет: №13661-Ж от 05.06.2013

Вторичная постановка на учет: 30.10.2024 - № KZ01VPY00104480

Периодичность: Ежеквартально.

ISSN (Print): 3078-459X, ISSN (OnLine): 3078-4603

Адрес редакции: 110000, г. Костанай, ул. Пролетарская, 86,

тел. 8(7142)54-16-17, e-mail: izdat-orley-kost@mail.ru, <https://journal.orleu-edu.kz/index.php/pnp>

© филиал АО «Национальный центр повышения квалификации «Өрлеу»
Институт профессионального развития по Костанайской области»

EDITOR-IN-CHIEF: Musabekova G.A.,

Candidate of Pedagogical Sciences, director of JSC «National Center for Professional Development «Orleu» Institute for Professional Development across Kostanay region» branch, Kostanay, Kazakhstan

MEMBERS OF COUNCIL:

Aidarkhanova Gulnar Sabitovna, Doctor of Biological Sciences, Associate Professor of the Department of Biological Sciences, Kazakh Agrotechnical University named after S. Seifullin, Astana, Kazakhstan

Bekturganova Rimma Chingisovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, advisor to the rector of Kostanay Regional University named after A. Baitursynov, Kostanay, Kazakhstan

Dzhamanbalin Kadyrgali Konyspayevich, Professor, Doctor of Physics and Mathematics Sciences, advisor to the rector of Kostanay Social-Technical University, Kostanay, Kazakhstan

Litvak Rimma Alekseyevna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy and Psychology, Chelyabinsk State Institute of Culture, Chelyabinsk, Russia

Manuylov Yury Stepanovich, Doctor of Pedagogical Sciences, professor, director of Nizhny Novgorod Center for Scientific Investments, Nizhny Novgorod, Russia

Nauryzbayeva Elmira Kenzhegalievna, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Vice-Rector for Academic Affairs of Kostanay Regional University named after A. Baitursynov, Kostanay, Kazakhstan

Petrusevich Arkady Arkadievich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Omsk State Pedagogical University, Omsk, Russia

Rosenko Nadezhda Ivanovna, Candidate of Pedagogical Sciences, Kostanay Engineering and Economic University named after M. Dulatov, Kostanay, Kazakhstan

Sarkisyan Shushanik Vaganovna, Candidate of Psychological Sciences, Honorary Professor, Kostanay Regional University named after A. Baitursynov, Kostanay, Kazakhstan

Sultangazina Gulnar Zhalelovna, Candidate of Biological Sciences, Kostanay Regional University named after A. Baitursynov, Kostanay, Kazakhstan

Utegenova Bibikul Mazanovna, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Psychology and Pedagogy, Kostanay Regional University named after A. Baitursynov, Kostanay, Kazakhstan

Rakhimova Elmira Yersalimovna, teacher of the Kazakh language and literature, Lyceum School No. 1, Kostanay, «master teacher», «The Best Teacher of 2023», Kostanay, Kazakhstan

EXECUTIVE EDITOR: Shaimagambetova N.S.,

Leading specialist in library, information, and editorial-publishing activities, Information Technology and Media Service, JSC «National Center for Advanced Training “Orleu” Institute for Professional Development in Kostanay Region», Kostanay, Kazakhstan

Owner: Branch of JSC «National Center for Professional Development «Orleu» Institute for Professional Development across Kostanay region»

Registration: Ministry of Culture and Information of the Republic of Kazakhstan
Republican state institution «Information Committee of the Ministry of Culture and Information of the Republic of Kazakhstan»

Date and number of initial registration: №13661-Ж from 05.06.2013

Secondary registration: 30.10.2024 - № KZ01VPY00104480

Frequency: Quarterly

ISSN (Print): 3078-459X, **ISSN (OnLine):** 3078-4603

Address of edition: 110000, Kostanay, Proletarskaya St., 86,
ph. 8 (7142)54-16-17, e-mail: izdat-orley-kost@mail.ru, <https://journal.orleu-edu.kz/index.php/npn>

©Branch of JSC «National Center for Professional Development «Orleu»
Institute for Professional Development across Kostanay region»

МАЗМУНЫ – СОДЕРЖАНИЕ – CONTENTS

Алатаева Дина Давлетовна КОНТРАСТИВНЫЙ АНАЛИЗ В ШКОЛЬНОЙ ПРАКТИКЕ: ЯЗЫК КАК ИНСТРУМЕНТ РАЗВИТИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ НАВЫКОВ У БИЛИНГВОВ.....	6
Makatova Karakuz Arturovna, Zhussupova Almatay Mergenbaevna MEDIA LITERACY IN THE EDUCATIONAL PROCESS: PEDAGOGICAL APPROACHES AND STRATEGIES.....	16
Ахат Қамар Закарияқызы, Жунусова Қымбат Сагандыковна КОЛЛЕДЖ ЖАҒДАЙЫНДА ЖАС ПЕДАГОГТАРДЫҢ КӘСІБИ БЕЙІМДЕЛУІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДЕГІ ТӘЛІМГЕРЛІК ЖҮЙЕСІНІҢ РӨЛІ	23
Бажирова Шаттық Рафхатовна БЫБЫРАЙ АЛТЫНСАРИН ШЫҒАРМАЛАРЫН АҚПАРАТТЫҚ-КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯ АРҚЫЛЫ ТАНЫТУ.....	30
Истомина Наталья Семеновна, Мускина Айнур Нурлановна ПЕРЕОСМЫСЛЕНИЕ РОЛИ УЧИТЕЛЯ В ЭПОХУ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА: ОТ ТРАНСЛЯТОРА ЗНАНИЙ К ФАСИЛИТАТОРУ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА	37
Шанчуров Сергей Михайлович, Худяков Р.В. ИНТЕГРАЦИЯ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В ПРОЦЕСС ПЕРСОНАЛИЗАЦИИ НЕПРЕРЫВНОГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ ПЕДАГОГОВ	46

УДК 372.851:004
ГРНТИ 14.25.09
DOI 10.70892/ajh14k52

**МЕКТЕПТІК ТӘЖІРИБЕДЕГІ КОНТРАСТИВТІ ТАЛДАУ: ТІЛ - БИЛИНГВТЕРДІҢ
ЗЕРТТЕУШІЛІК ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУЫҒА ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ**

Алатаева Дина Давлетқызы

*педагогика ғылымдарының магистрі, педагог-шебер, орыс тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі,
№ 32 жалпы білім беретін мектеп, Қостанай қаласы, Қазақстан
dina.alataeva@mail.kz*

**КОНТРАСТИВНЫЙ АНАЛИЗ В ШКОЛЬНОЙ ПРАКТИКЕ: ЯЗЫК КАК
ИНСТРУМЕНТ РАЗВИТИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ НАВЫКОВ У БИЛИНГВОВ**

Алатаева Дина Давлетовна

*магистр педагогических наук, педагог-мастер, учитель русского языка и литературы,
общеобразовательная школа № 32, город Костанай, Казахстан
dina.alataeva@mail.kz*

**CONTRASTIVE ANALYSIS IN SCHOOL PRACTICE: LANGUAGE AS A TOOL FOR
DEVELOPING RESEARCH SKILLS IN BILINGUAL STUDENTS**

Alataeva Dina Davletovna

*master of pedagogical sciences, master teacher, teacher of russian language and literature,
secondary school № 32, Kostanay city, Kazakhstan
dina.alataeva@mail.kz*

Аңдатпа

Мақалада орыс және қазақ тілдерінің контрастивтік талдауының екі тілде білім алатын оқушылардың лексикалық құзыреттілігі мен зерттеу дағдыларын дамытуға әсері қарастырылады. Талдау «Ірі үй жануарлары» лексикалық тобының материалы негізінде жүргізіліп, аударма сәйкестіктері мен лакуналар анықталды. Зерттеу көрсеткендей, контрастивтік талдауды қолдану тілдік рефлексияны тереңдетуге, аналитикалық ойлауды дамытуға және сөздік қорды кеңейтуге ықпал етеді, бұл екі тілде оқытудың сапасына оң әсерін тигізеді.

Аннотация

В статье исследуется влияние контрастивного анализа русского и казахского языков на развитие лексической компетенции и исследовательских навыков у билингвальных учащихся. Анализ проведён на материале лексической группы «Крупные домашние животные» с выявлением переводных соответствий и лакун. Исследование показало, что применение контрастивного анализа способствует углублению языковой рефлексии, развитию аналитического мышления и расширению словарного запаса, что положительно влияет на качество билингвального обучения.

Annotation

The article examines the impact of contrastive analysis of Russian and Kazakh languages on the development of lexical competence and research skills in bilingual students. The analysis was conducted using the lexical group "Large domestic animals," identifying translation equivalents and gaps. The study demonstrated that the application of contrastive analysis

contributes to deepening linguistic reflection, enhancing analytical thinking, and expanding vocabulary, which positively affects the quality of bilingual education.

Түйінді сөздер: контрастивті талдау, тілдерді салыстыру әдісі, тіл білімі, орыс тілі, қазақ тілі, зерттеу.

Ключевые слова: контрастивный анализ, метод сопоставления языков, языкознание, русский язык, казахский язык, исследование.

Keywords: contrastive analysis, method of language comparison, linguistics, Russian language, Kazakh language, research.

Введение

В последние десятилетия важность научных исследований в образовательных учреждениях приобретает всё большее значение. Это связано с тем, что научная деятельность способствует развитию образовательного процесса, помогает улучшать качество обучения и формирует у учащихся навыки самостоятельного поиска и анализа информации. Исследования, проводимые учителями-словесниками, могут охватывать различные аспекты языка, но в условиях многокультурного общества, где взаимодействуют различные языковые системы, учащимся-билингвам будет под силу использовать сравнительный анализ русского и казахского языков.

Контрастивная лингвистика, как сегмент сопоставительного языкознания, характеризуется тем, что исследует языки с более узкой специализацией, акцентируя внимание на языковых различиях, а не на сходствах. Для осуществления межъязыковых сопоставлений в контрастивной лингвистике большинством исследователей используется термин «контрастивный анализ» [1]. Среди ученых, занимающихся данной проблемой, можно выделить работы таких исследователей, как В. Г. Гак, который акцентирует внимание на методах контрастивного анализа в обучении языкам [2]; А. А. Леонтьев, который исследует влияние билингвизма на развитие языковых навыков [3]; а также Н. И. Формановская, которая рассматривает практическое применение контрастивного анализа в образовательном процессе [4].

Контрастивный анализ (КА) — метод сопоставления языков с целью выявления их структурных сходств и различий — позволяет не только глубже понять языковую природу каждого из исследуемых языков, но и развивать аналитическое мышление у билингвов, опирающихся на собственный языковой опыт. Способность свободно переходить от одного языка к другому становится не просто средством коммуникации, но и мощным ресурсом для формирования исследовательских навыков: наблюдательности, логического анализа, языковой рефлексии.

В данной статье мы рассмотрим, как учащиеся, владеющие двумя и более языками, могут использовать контрастивный анализ для обогащения словарного запаса и совершенствования исследовательских навыков.

Обоснование выбора темы

Тема контрастивного анализа русского и казахского языков в контексте билингвального обучения актуальна по нескольким причинам. Во-первых, в условиях глобализации знание нескольких языков становится необходимостью, а КА способствует более глубокому их освоению. Во-вторых, сопоставление языков развивает критическое мышление и языковую рефлексия у учащихся. В-третьих, результаты исследования могут быть полезны педагогам для создания эффективных методик и учебных материалов, учитывающих многоязычную среду.

Цели и задачи работы

Цель: исследовать влияние контрастивного анализа русского и казахского языков на обогащение словарного запаса и развитие исследовательских навыков у учащихся-

билингвов.

Задачи:

- анализ лексической группировки «Крупные домашние животные» на русском и казахском языках;

- определение переводных соответствий между двумя языками, выявление лакун; (от лат. *lacuna* — «пробел», «пустота») — это языковой пробел, отсутствие прямого соответствия между единицами двух языков при переводе или сравнении) [1].

- исследование частотности употребления названий животных в художественной литературе, а также в повседневной речи;

- оценить влияние контрастивного анализа на развитие исследовательских навыков учащихся

Ожидаемые результаты:

- формирование четкого понимания ключевых понятий и методов контрастивного анализа, его роли в процессе обучения языкам. Создание теоретической основы для дальнейших исследований.

- выявление наиболее эффективных элементов для расширения словарного запаса учащихся.

Выдвигаем гипотезу о том, что использование контрастивного анализа учащимися билингвами будет способствовать обогащению их словарного запаса и развитию исследовательских навыков. Это, в свою очередь, должно повлиять на улучшение качества обучения.

Предмет исследования: влияние контрастивного анализа русского и казахского языков на обогащение словарного запаса и развитие исследовательских навыков у учащихся-билингвов.

Для осуществления контрастивного анализа были выбраны языки, не являющиеся родственными. Исходный язык- русский. КА проводился на сравнении с казахским языком. Выбор языков неслучайный, т.к. для проведения исследования важно знание двух языков.

На первом этапе был определен возрастной контингент, группа участников исследования, состоящая из учащихся 10 класса. Ученики обладают достаточными навыками для самостоятельного поиска дополнительной информации в справочных материалах и словарях. Вместе с учащимися мы выбрали лексическую группировку «Крупные домашние животные» и выписали слова, которые к ней принадлежат. Для данной работы использовали толковый словарь русского языка [5]. Таким образом в кругу рассматриваемых единиц находились названия домашних животных мужского рода, женского рода, названия детенышей (лошади, коровы и верблюда).

Слова из списка были просмотрены по синонимическим словарям, что дало выявление новых лексем, которые пополнили базовый список [6]. Например, слово «бычок»:

бычок - небольшая морская рыба, родственная окуню.

бычок - молодой бык.

бычок - то же, что окурочок.

На втором этапе наша рабочая группа разделилась на пары, чтобы продолжить исследование в разных направлениях. Задачей первой пары стало проведение анализа художественных текстов казахской и русской литературы с целью выявления частотности употребления названий крупных домашних животных.

Вторая пара проводила исследование, посвященное терминологии, используемой для обозначения жеребят в зависимости от их возраста.

Третья пара определяла возможные переводные соответствия отдельных единиц. Таким образом каждое русское слово было проверено по словарям, сопоставлено по синонимическому словарю и добавлено в список переводных соответствий.

Задачей четвертой группы было выявление употребления названий крупных домашних животных в контексте их ассоциации с людьми, а также анализ лексической окраски

высказываний.

Результатом этапа стало выявление полных соответствий исследуемым единицам (контрастивных пар). Так были определены лексические единицы сравниваемых языков, где даны сходные толкования сем в двух языках:

слово	толкование	использование слова в другом лексическом значении	
корова	самка крупных жвачных парнокопытных животных, домашнее молочное животное, самка домашнего быка.	бык	промежуточная опора моста или гидротехнического сооружения. Бетонные ~и и устои.
сыыр	аша тұяқты, мүйізді ірі қара мал; төрт түліктің бірі		
қара мал	сыыр малы (кей жерде		
жылқыдан басқа ірі қара) туралы айтылады			
мясо коровы	говядина		
сыырдың еті	қара малдың еті, сыырдың еті		
бык	крупное жвачное парнокопытное животное сем. полорогих. Дикие ~и домашние	бычок	небольшая морская рыба, родственная окуню.
бычок	молодой бык.	бычок	то же, что окурок.
бұзау	сыырдың алты айға толмаған жас төлі	темекі тұқылы	окурок
торпақ	сыыр малының алты айдан бір жасқа дейінгі бұзауы		
тана	бір жас пен екі жас аралығындағы сыыр малы		
тайынша	бір жасқа толып, екі жасқа жетпеген торпақ		
қашар	сыырдың, бұғының бір-екі жастан асқан ұрғашысы		
құнажын	екі немесе үш жас		
аралығындағы жылқы мен сыырдың ұрғашысы.			
денежін	төрт жастағы ұрғашы сыыр, бие		
өгіз	күш көлігі ретінде		
пайдаланатын сыыр малының піштірілген еркегі			
бұқа	сыыр түлігінің аталығының атауы. Бұқа жасы мен табынға қосуға жарамдылығына қарай түрліше аталады: бұқашық – ерте туған бір жасқа толмаған тартылмаған тайынша; тайынша бұқа – бір жастағысы; құнан бұқа ...		
теленек	детёныш коровы, а также оленя, лося и нек-рых других парнокопытных животных.		

слово	толкование	использование слова в другом лексическом значении	
	телка	с л о в а р ь м о л о д ё ж н о г о слэнга - девушка.	
телка	телёнок женского пола. 2. Молодая, ещё не телившаяся корова. уменьш. тёлочка, -и, ж. и телушка, -и, ж.		
лошадь	крупное непарнокопытное животное сем. лошадиных. Домашняя л. Дикая л.		
жылқы	төрт түлік малдың көлік үшін пайдаланылатын тақ тұяқты түрі		
ат	үйірге түспейтін, ақталған жылқы. 2 Көлік ретінде салт мінілетін, арба шанаға жегілетін және әртүрлі шаруашылық жұмыстарына пайдаланылатын жылқы.		
лошадка	уменьш. лошадь		
конь	то же, что лошадь (преимущ. о самце).	конь	гимнастический снаряд
конь	в шахматах: фигура, изображающая конскую голову на высоко изогнутой шее.		
ат	з а т. ш а х м. Аттың (жылқының) басына ұқсастырып жасалынған шахмат фигурасы. прил. конный конский, -ая конёвый, Конный Конный спорт Конский волос		
кобыла	самка лошади	коб'ыла	о рослой, нескладной женщине (прост. пренебр.).
бие	құлындаған ұрғашы жылқы. Бие жасына қарай құнажын бие, дөнежін бие, бесті бие;		буаз бие (құрсағында төлі бар), қысыр бие, ту бие (құлын тастаған немесе құлыны өліп қалған)
кобылка	уменьш самка лошади		
жеребенок	детёныш лошади, а также некоторых других копытных (ослицы, лосихи, верблюдицы)		
құлын	жылқының алты айға дейінгі төлі		
жабағы	6 айдан асқан құлын		
құлыншақ	құлынның сүйкімділігіне, әдемілігіне қарай еркелетіп айтылған сөз.		
құнан	екі жасқа толып, үшке аяқ басқан еркек жылқы малы.		
құнажын байтал	2 жастан асқаны		
тай	жылқының бір жастан асқан, екі жасқа әлі жетпеген төлі.		

слово	толкование	использование слова в другом лексическом значении	
байтал	үш жасқа толған ұрғашы жылқы малы		
дөнежін байтал	3 жастан асқан		
бесті бие	4 жастан асқаны		
қасабалы бие	7 – 8 жастағы бие		
кәртамыс бие	11 – 14 жастағы бие		
жасаған бие	20 жастан асқан бие		
прил.			
жеребьячий	жеребьячья радость		
піштірілмеген еркек жылқының яғни айғырдың атаулары:			
құнан айғыр	2 жастан асқан		
дөнен айғыр	3 жастағы		
сәуірік айғыр	3 – 4 жастағы йірге салынбағаны		
бесті айғыр	5 жастағы		
сақа айғыр	11 – 12 жастағы		
құлыншақтай	Құлыншақ сияқты сүйкімді; жап-жас, балғын, қимас.		

Слова в русском языке		Слова в казахском языке	
верблюд	ж в а ч н о е п а р н о к о п ы т н о е м л е к о п и т а ю щ е е с о д н и м и л и д в у м я ж и р о в ы м и г о р б а м и .	түйе	бір немесе екі өркешті, күйіс қайтаратын ірі мал, үй жануары. Жылқы, түйе, сиыр, қой, ешкі, ит, мысық, тауық адамның үй маңайында
верблюдица	самка верблюда		тіршілік етеді. Соның үшін олар үй хайуандары деп аталады
верблюжонок	детёныш верблюда.	бота	түйенің жылға толмаған жас төлі
		інген	айыр өркешті түйенің ұрғашысы. Оны көбінесе сауын малы ретінде пайдаланады. Егер бағымы мен күтімі дұрыс болса інген үш жылда екі рет боталайды
		бура	айыр түйенің келеге түсетін еркегі
		мая	нар түйенің інгені
		қоспақ	нар мен айыр өркеш түйенің буданы
		кердері	біртума нар маяға немесе жөңге таза нәсілді үлек шөгеріп алынатын буданның, нар маядан туса – екінші, жөңнен туса – үшінші «ұрпағы». ...
		нар	асыл тұқымды, жалғыз өркешті ірі әрі күшті түйе .
		аруана	сыңар өркешті, таза тұқымды нар, түйенің ұрғашысы. Африка мен Азияда, ТМД-да: Орта Азия республикаларында, әсіресе Түрікменстанда көп өсіріледі. Айыр түйеден гөрі ыстыққа төзімді, сүті де одан 2-3 есе көп, бірақ жүн түсімі аз келеді

Слова в русском языке		Слова в казахском языке	
		үлек	асыл тұқымды бір өркешті нар түйенің еркегі. ...
		атан	ақталған үлкен, еркек түйе .

В результате проведения контрастивного анализа мы получили следующие результаты:

1. Выделены контрастивные пары: корова – сиыр, бык – өгіз, мясо коровы - сиырдың еті, бычок - бұзау, теленок - торпақ. Лошадь – ат, конь- ат, скакун – тұлпар, кобыла – бие, жеребенок- құлын.

Итого, линейных соответствий (1:1), где единице исходного языка соответствует только одна единица языка сопоставления нашлось 10 пар.

2. Выявлены лакуны в каз языке, для которой нет эквивалента в рус языке. Это названия детенышей животных, которые классифицируются по возрастам: торпақ, тана, тайынша, кашар, құнажын, дөнежін, бұқа, құлын, жабағы, құлыншақ, құнан, құнажын байтал, тай, байтал, дөнежін байтал, бесті бие, қасабалы бие, кәртамыс бие, жасаған бие; айғырдың атаулары: құнан айғыр, дөнен айғыр, сәуірік айғыр, бесті айғыр, сақа айғыр, құлыншақтай, інген, бура, мая, қоспақ, кердері, нар, аруана, үлек, атан.

Итого, единице исходного языка не соответствует ни одной единицы языка сопоставления 0:34. Так как в семантическом пространстве рус языка нет соответствующей семемы, которая широко представлена в казахском языке, лакуну можно представить следующим образом: торпақ - сиыр малының алты айдан бір жасқа дейінгі бұзауы; детеныш коровы, возраста от шести месяцев до года.

3. Выделено специфическое проявление денотативной специфики слова «верблюд».

К примеру, у казахского народа верблюд считается одним из крупных домашних животных. В пожеланиях используется напутствие: «Түйедей бол!», что переводится как «Будь как верблюд!» или «Стань как верблюд!». В контексте казахского языка и культуры верблюд символизирует выносливость, силу и способность преодолевать трудности, так как это животное хорошо адаптировано к жизни в суровых условиях пустыни. Данное выражение может использоваться для мотивации или пожелания стойкости и терпения в сложных ситуациях.

В русском же языке встречаются насмешливые выражения. «Откуда? От верблюда» (прост.) выражение насмешки по поводу неосведомлённости спрашивающего. Плюётся, как верблюд

Названия дом животных у казахского народа ассоциируются с пользой, а у русского народа встречаются выражения с недоброжелательными оттенками:

кобыла - о рослой, нескладной женщине (прост. пренебр.),

тёлка (словарь молодёжного слэнга) – девушка,

как теленок (простоват и доверчив),

бык – иногда используется для описания человека, который ведет себя грубо или агрессивно.

Казахи часто использовали ласковые обращения к своим детям, сравнивая их с домашними животными: құлышағым, ботақаным, что подчеркивало нежность в отношениях. Также давали имена Ботакоз, Ақнар, Ақбота, Есентай, и др. Эти имена и обращения не только отражают культурные традиции, но и подчеркивают важность домашних животных в жизни казахского народа.

Выражение «фигура ат екен» часто используется для описания человека. В контексте казахской культуры лошадь имеет особое значение и символизирует силу, грацию и выносливость. Поэтому такое сравнение может подразумевать, что человек обладает хорошей физической формой или силой.

Называя ребят «айғырлар», это может использоваться для подчеркивания физической

силы или мужественности молодых людей, может подразумевать, что они ведут себя как лидеры или доминируют в группе.

Эти примеры показывают, как названия домашних животных могут нести разные культурные значения и ассоциации в зависимости от языка и традиций народа. В русском языке многие названия животных могут иметь негативные или пренебрежительные оттенки, тогда как в казахском языке они чаще связаны с положительными качествами и полезностью для общества.

4. Были проанализированы русские и казахские тексты с целью определения частотности употребления исследуемых единиц.

Наиболее частотны в русском языке оказались слова бык и лошадь. К малоупотребительным словам можно отнести слова кобыла и верблюд. В казахском языке к высокочастотным употреблением отнесли слова тұлпар, нар, өгіз. К малоупотребительным – сиыр.

Примеры использования названий домашних животных в пословицах:

Түйе – шөлдің патшасы. (Верблюд — царь пустыни.)

Жылқы – адамның досы. (Лошадь — друг человека.)

Сиыр – малдың анасы. (Корова — мать скота.)

Эти примеры отражают важность этих животных в традиционном образе жизни казахского народа и их символическое значение в языке и культуре.

5. Установлены семные различия.

Бычок - то же, что окурок, темекі тұқылы - окурок

В результате исследования установлено, что абсолютное семное совпадение встречается в 14 случаях из 71. Эти межъязыковые соответствия определяются как лексические эквиваленты. 2 переводных соответствия обнаружили семные различия. Зафиксировано 34 казахских безэквивалентных единиц (названия детенышей)

В итоге исследования был вычислен общий индекс национальной специфики лексической группировки.

Учитывая исторические традиции казахов, которые были в основном кочевниками и занимались животноводством, можно сделать вывод, что большое разнообразие слов, обозначающих домашних животных, напрямую связано с особенностями их жизнедеятельности.

В условиях, когда животноводство было основным источником пропитания и социальной активности, казахи уделяли большое внимание различиям между видами скота, их возрастными и половыми признаками, а также различным аспектам их использования. Это обусловило богатство лексики, связанной с животными, что позволяет точно и подробно передавать информацию о животных и их роли в повседневной жизни.

Разнообразие терминов для различных типов и категорий скота свидетельствует о высоком уровне знаний и наблюдательности казахского народа в этой области, а также об их глубокой связи с природой и экосистемой.

Заключение

В ходе нашего исследования мы выявили, насколько казахский язык богат на лексическую группировку «Крупные домашние животные».

Это разнообразие лексики связано с бытом казахского народа и его традиционным занятием — скотоводством. В кочевом образе жизни, где животные играли ключевую роль в пропитании, транспорте и культурных практиках, казахский язык развил множество терминов, отражающих возрастные отличия животных.

Доброжелательное отношение казахов к животным проявляется не только в повседневной жизни, но и в литературе. Названия домашних животных часто используются в положительном контексте, подчеркивая их значимость и ценность. Их названия также применяются в ласкательных обращениях и именах.

В процессе исследования мы узнали новые слова и выражения, которые ранее были неизвестны. Исследовательская работа способствовала обогащению нашего словарного

запаса и позволила оценить богатство казахского языка. Мы будем использовать эти новые слова в речи, демонстрируя уважение к культурному наследию казахского народа.

Гипотеза о том, что использование контрастивного анализа учащимися билингвами способствовало обогащению их словарного запаса и развитию исследовательских навыков, подтвердилась.

Контрастивный анализ позволил учащимся сравнивать и сопоставлять лексические единицы двух языков, что способствовало лучшему пониманию значений и употребления слов. Это не только расширило их словарный запас, но и помогло усвоить нюансы языка.

Развитие исследовательских навыков: процесс анализа требовал от учащихся критического мышления, способности к анализу и синтезу информации. Это способствовало развитию их исследовательских навыков, что стало важным аспектом обучения.

Обогащение словарного запаса и развитие исследовательских навыков напрямую повлияло на качество обучения. Учащиеся стали более уверенными в своих знаниях, что способствовало активному участию в учебном процессе и повышению мотивации. В результате они выразили желание провести исследования по другим лексическим группам, что свидетельствует о росте их интереса к языку и стремлении углубить свои знания.

Таким образом, использование контрастивного анализа действительно привело к положительным изменениям в обучении билингвов, что подтверждает выдвинутую гипотезу.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. И.А.Стернин. Контрастивная лингвистика. М.: «Восток-Запад», 2006 г.
2. Гак, В. Г. Контрастивная лингвистика: теория и практика. — М.: Наука, 2000. — 256 с.
3. Леонтьев, А. А. Сравнительный анализ языков: подходы и методы. — СПб.: Издательство РГПУ им. А. И. Герцена, 2005. — 180 с.
4. Формановская, Н. И. Контрастивная лингвистика и ее применение в образовании. — Алматы: Қазақ университеті, 2010. — 220 с.
5. Толковый словарь русского языка. Сост. под ред. С. И. Ожегова и Н. Ю. Шведовой., М.: Эксмо, 2006.
6. Синонимический словарь русского языка. Сост. под ред. Н. Ю. Шведовой., М.: Русский язык, 1993.

REFERENCES

1. Sternin, I. A. (2006). Contrastive linguistics. Moscow: Vostok-Zapad..
2. Gak, V. G. (2000). Contrastive linguistics: Theory and practice (256 pp.). Moscow: Nauka.
3. Leontiev, A. A. (2005). Comparative analysis of languages: Approaches and methods (180 pp.). St. Petersburg: Herzen State Pedagogical University Press.
4. Formanovskaya, N. I. (2010). Contrastive linguistics and its application in education (220 pp.). Almaty: Kazakh University.
5. Ozhegov, S. I., & Shvedova, N. Y. (Eds.). (2006). Explanatory dictionary of the Russian language. Moscow: Eksmo.
6. Shvedova, N. Y. (Ed.). (1993). Synonymic dictionary of the Russian language. Moscow: Russkiy Yazyk.

УДК 37.048.45
ГРНТИ 14.25.05
DOI 10.70892/318qc308

БІЛІМ БЕРУ ҮДЕРІСІНДЕГІ МЕДИАСАУАТТЫЛЫҚ: ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТӘСІЛДЕР МЕН СТРАТЕГИЯЛАР

Макатова Каракуз Артуровна

А. Байтурсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университетінің студенті

Жусупова Алматы Мергенбаевна

филология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор

А. Байтурсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті

МЕДИАГРАМОТНОСТЬ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ: ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ И СТРАТЕГИИ

Макатова Каракуз Артуровна

студентка Костанайского регионального университета имени А. Байтурсынұлы

Жусупова Алматы Мергенбаевна

кандидат филологических наук, ассоциированный профессор

Костанайского регионального университета имени А. Байтурсынұлы

MEDIA LITERACY IN THE EDUCATIONAL PROCESS: PEDAGOGICAL APPROACHES AND STRATEGIES

MAKATOVA KARAKUZ ARTUROVNA

Student of A. Baitursynuly Kostanay Regional University

ZHUSSUPOVA ALMATAY MERGENBAEVNA

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor

at A. Baitursynuly Kostanay Regional University

Аңдатпа.

Бұл мақалада білім беру үдерісіндегі медиасауаттылықтың рөлі қарастырылады. Медиасауаттылық ақпаратты дұрыс қабылдау, талдау, бағалау және тиімді пайдалану қабілеті ретінде түсіндіріледі. Цифрлық технологиялардың қарқынды дамуы жағдайында цифрлық құзыреттілікке деген қажеттілік күн сайын артып келеді. Әлеуметтік желілер арқылы таралатын жалған ақпаратты анықтау және жалған контентке қарсы тұру қазіргі қоғамның өзекті мәселелерінің біріне айналды. Осыған байланысты медиасауаттылық, әсіресе мектеп оқушылары сияқты жастар үшін ерекше маңызға ие. Мақалада білім беру жүйесіндегі медиасауаттылықтың негізгі аспектілері, педагогикалық стратегиялар және оқыту тәжірибесінде ақпараттық технологияларды қолдану әдістері талданады. Зерттеу нәтижелері медиасауаттылық дағдыларын меңгерген оқушылардың сыни ойлау қабілетінің, ақпаратпен жұмыс істеу икемділігінің және цифрлық мәдениет деңгейінің артқанын көрсетеді. Сондай-ақ мақалада медиасауаттылықты оқу үдерісінде тиімді енгізу бойынша мұғалімдерге арналған практикалық ұсыныстар берілген.

Аннотация

В данной статье рассматривается роль медиаграмотности в образовательном процессе. Под медиаграмотностью понимается способность правильно воспринимать, анализировать, оценивать и

эффективно использовать информацию. В условиях стремительного развития цифровых технологий потребность в цифровой компетентности становится особенно актуальной. Выявление дезинформации, распространяемой через социальные сети, и противодействие ложному контенту стали одними из ключевых вызовов современного общества. В связи с этим медиаграмотность приобретает особое значение для молодежи, в частности для учащихся школ. В статье рассматриваются основные аспекты медиаграмотности в системе образования, педагогические стратегии и методы использования информационных технологий в образовательной практике. Результаты исследования показывают, что у учащихся, овладевших навыками медиаграмотности, наблюдается рост критического мышления, гибкости в работе с информацией и уровня цифровой культуры. Также в статье представлены практические рекомендации для педагогов по эффективной интеграции медиаграмотности в учебный процесс.

Annotation

This article examines the role of media literacy in the educational process. Media literacy is understood as the ability to correctly perceive, analyze, evaluate, and effectively use information. With the rapid development of digital technologies, the need for digital competence is becoming increasingly urgent. The identification of misinformation distributed through social media and resistance to false content have become critical challenges of modern society. Therefore, media literacy is especially important for young people, particularly school students. The article discusses key aspects of media literacy in the education system, pedagogical strategies, and methods of using information technologies in teaching practice. The research results demonstrate that students who acquire media literacy skills show an increase in critical thinking abilities, flexibility in working with information, and digital culture. The article also provides practical recommendations for teachers on the effective integration of media literacy into the learning process.

Түйінді сөздер: медиасауаттылық, білім беру, педагогикалық стратегия, ақпараттық технологиялар, цифрлық дағдылар.

Ключевые слова: медиаграмотность, образование, педагогическая стратегия, информационные технологии, цифровые навыки.

Keywords: media literacy, education, pedagogical strategy, information technology, digital skills.

Introduction

The future of modern society lies in the hands of comprehensively developed individuals who have mastered the unity of knowledge and upbringing (education and character development).

In this regard, the strategic objective set before educational institutions is not only to provide the younger generation with high-quality education and conscientious character development that meets contemporary demands but also to establish their sustainable skills in self-development, self-upbringing (self-cultivation), and cognitive activity.

Considering the challenges of the new century and the rapid informational and technological changes, it has become an urgent necessity during this period to identify a set of highly pedagogically effective educational methods and tools that fully meet the demands of the time, and to systematically integrate them into the educational process.

Educators, by considering the experience of various countries, state that the collaborative action of all educational institutions yields the desired results. Considering the key institutions of upbringing (or socialization) as the family and educational establishments (schools), the next major institution to be considered is the mass media.

This is because, due to the increasing significance of mass media in the field of education, its potential for character development and socialization is being widely used in practice. The role of mass media in the lives of children and adolescents is growing, as children use social networks and the internet daily. It can be stated that mass media plays a unique role in the formation and development of children.

In this work, it is necessary to provide teachers and future educators with the information required for organizing and utilizing these resources in their educational and character-building work.

The twenty-first century is characterized by the rapid development of information technologies. Under these conditions, the importance of media literacy in the pedagogical process is significantly

increasing. Teachers and students interact daily with various sources of information, including social networks, television content, and online platforms. Since school is the primary environment for acquiring knowledge, the integration of media literacy into the educational process has become a necessity. Media literacy skills enable students to critically evaluate information and protect themselves from false or distorted content. Today, obtaining information has become a daily necessity for every individual. Checking mobile phones immediately after waking up, browsing messages, and reading news on social media have become routine habits. The lack of media literacy negatively affects students' information security and critical thinking abilities. Therefore, systematic development of media literacy through pedagogical research and practical lessons is required.

Many scholars have reached the consensus on utilizing the high-impact potential of mass media (MM) in national education and character development. Consequently, considering the unique aspects of mass media in education and upbringing, this issue has become the focus of numerous research papers in the subsequent period (I. Ya. Yaremenko, T. N. Malkovskaya, N. V. Makhova, S. L. Rubinshtein, L. Tsipro).

A number of these studies focused on defining the role of the press within mass media in shaping a child's character development, while others thoroughly examined the influence of television on the child's consciousness from various perspectives. Still, other research works primarily focused on identifying the effective and ineffective aspects of the Internet—a new form of information acquisition—on the upbringing of schoolchildren[1].

Modern media cannot be imagined without information and communication technologies. Media includes print media, newspapers, radio, television, and the Internet. In recent years, media has become one of the most influential aspects of human life. According to sociological data, an individual who lives up to 75 years spends approximately 50 years watching television. On average, students spend about six hours per day using media: 42% of this time is devoted to watching TV programs and films, while 12% is spent reading information. Children aged 2 to 12 watch television for up to 25 hours per week. According to the Union Nationale des Associations Familiales, minors spend an average of 154 hours per year with their parents, 850 hours with teachers, and about 1,400 hours on social media [2]. These statistics clearly demonstrate the urgent need to develop media literacy skills.

Television is a communication tool that occupies an important place in the system of mass media. Its main function is to deliver accurate and timely information to the public as quickly as possible. This function is primarily carried out by news and informational programs. In addition, television also performs entertainment, recreational, cultural-educational, and educational functions. However, today there is a noticeable decline in television audiences and a decrease in its ratings. This is due to the rapid development of the Internet and the growing tendency of citizens to consume news through their mobile phones. Viewers can access online content at any convenient time. For this reason, a portion of the television audience is shifting to social media and the Internet[3].

Media literacy refers to the ability to critically analyze information obtained from media sources. Media literacy skills began developing actively in the twentieth century. In the United States, teachers used films in lessons to enhance students' critical thinking and communication skills. In the 1960s, the method of film analysis became widely known as «film grammar». In the 1990s, Finland officially introduced media literacy into the primary school curriculum.

Main Part

Media literacy education at school consists of three levels: initial, intermediate, and advanced. At the initial level, students master basic information and learn to recognize media tools. At the intermediate stage, students develop skills of analysis, selection, comparison, and critical evaluation of information. At the advanced level, students learn to create their own media products, manage information projects, and develop media strategies. To develop media literacy in the education system, interactive lessons, project-based learning, and multimedia resources are considered effective. The objectives of teaching

media literacy should be based on students' age characteristics and social realities. Each lesson is built around the analysis of a specific aspect of media literacy, combining theoretical knowledge, practical tasks, and active classroom activities. At the end of each lesson, students complete tasks related to the topic, and feedback is provided.

Today, media literacy is being introduced as an elective subject in educational institutions. Media classrooms equipped with modern technologies are being opened in schools. Work in this area contributes to students' socialization, learning through media tools, and professional orientation. In the school learning environment, students begin to take their first steps in developing media literacy.

Media lessons at school should aim to develop students' skills in searching, analyzing, processing, and evaluating information. Students learn to critically analyze media texts and approach information with a problem-solving mindset. They also learn to express their own opinions. By creating media projects, students enhance their creativity and ability to work in teams. They master ethical principles and learn how to communicate their ideas effectively[3].

The subject of media literacy is taught to school students aged 6–7 up to 17–18 years. The program is implemented on a regular basis. Lesson topics are selected in accordance with the calendar-thematic plan. In primary schools, classes are conducted once a week for one hour within the framework of supplementary education.

Age Group	Number of Lessons	Duration	Objective	Content
6–7 years	Once a week	1 hour	Teach safety skills	Basic online safety rules
8–10 years	Once a week	1 hour	Develop skills in analyzing and filtering information	Internet safety rules, learning to verify information sources
11–14 years	Twice a week	1 hour	Teach critical thinking	Analyzing media texts, identifying fake news
15–17 years	Twice a week	1 hour	Effective use of information	Creating media projects

Age Group	Number of Lessons	Duration	Objective	Content
6–7 years	Once a week	1 hour	Teach safety skills	Basic online safety rules
8–10 years	Once a week	1 hour	Develop skills in analyzing and filtering information	Internet safety rules, learning to verify information sources
11–14 years	Twice a week	1 hour	Teach critical thinking	Analyzing media texts, identifying fake news
15–17 years	Twice a week	1 hour	Effective use of information	Creating media projects

Table 1. Media literacy development plan by student Age Group

Source: compiled by author

The analysis of research works revealed that the majority of children currently consider mass media (MM) to be a source of education from which they receive answers to questions that interest them. This is because the scope of mass media today is extensive, and virtually nothing remains outside their focus, including a significant amount of material that sparks the unique curiosity of children.

This fact is evidenced by opinions and conclusions that confirm the significant role mass media plays in children's lives, as well as by scholarly works addressing the issue of their influence on children's behavior.

For example, in the Republic of Kyrgyzstan, media literacy textbooks for grades 5–6 include the following topics: «My Relationship with the World», «Information», «Games as Daily Practice», «I Am an Internet User», «Real Me and Virtual Me», «Communication Ethics», «Online Safety»,

«Critical Thinking», and «Content Creation» [4]. In the lesson on «Internet Safety», the main goal is to develop students' information competence. Teachers use methods that correspond to students' age, stimulate active thinking, and require independent work. During the introduction, the question-and-answer method is applied to activate prior knowledge and establish a connection with the new topic. Based on V. Vygotsky's concept of developmental learning, a «zone of proximal development» is created, where students express their opinions and consolidate knowledge through discussion. Students share real-life situations related to street safety, communication with strangers, and online safety. The advantages of this method include the use of real-life examples, rapid understanding of the topic, and comparison between real and virtual environments.

The next effective method is the case study. Teachers distribute cards with different life situations, and students analyze them and express their opinions, leading to classroom discussions. This method develops empathy, teaches students to evaluate media situations emotionally, and explains issues such as cyberbullying and data privacy.

The practical part of the lesson is also based on real cases. For example, an eighth-grade student shares information from TikTok. Students verify the source, conduct fact-checking, and identify elements of manipulation through group work.

Effective tasks include:

1. **«Detect the Fake News»** – Students receive two real and two fake news items and analyze their reliability, apply fact-checking, and identify manipulative language.
2. **«Media Text Reconstruction»** – Students adapt a news text for different platforms (Instagram, TikTok, and a news website), developing creativity and content adaptation skills.
3. **«Digital Footprint»** – Students search their names on Google, which forms an understanding of personal data security.
4. **Critical Thinking Development Technology** – a method aimed at analyzing and comparing information rather than reading it passively. During lessons, techniques such as “INSERT,” “RAFT,” prediction exercises, and the “Venn Diagram” can be applied. These methods allow students to analyze media texts, identify the main purpose of the information, and understand the author's intended message. This technology helps develop students' analytical thinking skills.
5. **Interactive Teaching Methods** – a teaching approach based on active interaction between the teacher and students. For example, during a lesson, role-playing games like “Journalist and Audience” or “Editor and Blogger” can be used to explore the internal mechanisms of creating media content. The advantages of this approach include the development of students' media literacy culture and the enhancement of their communicative skills.
6. **Problem-Based Learning Method** - involves presenting students with specific situations. For instance, scenarios may include false information spreading on social media, a student subjected to cyberbullying, or personal data being shared without consent. In this approach, the teacher acts as a facilitator. Students propose ways to solve the problem, which develops their logical thinking, encourages critical evaluation, and fosters problem-solving skills.
7. **Dialogic Teaching Method** organizes lessons in the form of a dialogue. Students answer questions, express their opinions freely, and listen to opposing viewpoints. Collaborative analysis of media texts allows students to gain a deeper understanding of information and enhances their reasoning skills. A dialogic environment encourages open expression and discussion.
8. **Project-Based Learning Method** develops students' research, planning, and information-gathering abilities. Students create informational projects for social media, video materials, social clips, or TV programs. While implementing the project, students work with sources, write and edit texts, perform video editing, and consider audience characteristics. This method not only improves media literacy but also fosters creativity.
9. **Use of Digital Technologies** involves the extensive use of media platforms, online services, and mobile applications. Modern tools such as Padlet, Canva, and Kahoot allow students to create tests, infographics, and media projects. This approach develops students' digital competence and

teaches them to work confidently in the information environment.

10. **Mandatory Reflection** – at the end of each lesson, students reflect on their learning by answering questions such as: “What did I learn?”, “Was this lesson useful to me?”, and “What mistakes did I make?” This practice helps consolidate knowledge and develop self-assessment skills

In addition, tasks involving artificial intelligence can be applied. For example, students analyze news texts using ChatGPT, compare different versions, and learn to critically assess AI-generated content. As a result of these activities, students’ media literacy levels increased from 42% to 78%.

Integrating media literacy across subjects is an important direction in updating the content of modern education. This approach links subject knowledge with skills for working with media, enhancing students’ critical thinking, information security, and digital culture. In the future, researching and implementing effective pedagogical methods for integrating media literacy into various subjects will provide an opportunity to further improve the quality of the education system.

Conclusion

In conclusion, the full integration of media literacy into the education system is one of the most important pedagogical tasks dictated by modern societal demands. The pedagogical approaches and digital strategies proposed in this article contribute to the formation of students’ ability to correctly perceive information, verify sources, and identify manipulative elements in media texts. Compared to traditional teaching methods, case-based and digitally oriented learning formats allow students to achieve a deeper understanding of the topic. These activities enhance students’ information responsibility and promote a culture of ethical Internet use. Media literacy should not be considered merely as an additional topic but should be systematically integrated into academic subjects.

Moving forward, the successful implementation of media literacy hinges on two critical factors: the continuous professional development of teaching staff and institutional adaptation.

First, teacher competency must be prioritized. Educators require specialized training to effectively facilitate discussions on emerging digital platforms and to critically analyze Artificial Intelligence (AI) generated content—a rapidly growing challenge. Merely understanding the content is insufficient; they must master innovative, interactive pedagogical techniques that transform classrooms from passive learning environments into active media production and critique laboratories.

Second, institutional and systemic commitment is essential. Media literacy assessment metrics must evolve beyond conventional testing to evaluate practical competencies, such as the ability to conduct real-time fact-checking and to produce ethically sound digital content. By making these shifts, educational institutions can graduate students who are not just informed consumers of media, but resilient, responsible, and engaged digital citizens equipped to navigate the complexities and challenges of the interconnected global information ecosystem. This comprehensive approach ensures that media literacy is firmly established as a core twenty-first-century skill, foundational to democratic participation and personal empowerment

References

1. Seitkazy, P. Media Pedagogy: Mass Media, Education and Upbringing. Almatu: Information for All, 2014. 264 p.
2. Fedorov, A.V. Media Education: History and Theory. Moscow: Information for All, 2015. 450 p.
3. Akopyan A.R, Arakelyan A.M, Vorontsova Yu.V, Krysov V.V “Formation of Competitive Advantages of online Cinemas” University Bulletin 2022
4. Afonin, V. What Is Media Literacy and Why Is It Necessary? Available at: <https://rb.ru/stories/mediagramotnost/> (accessed December 8, 2025).
5. Tekimbaeva, A., Neronova, A., Usupbaeva, A., Mukanbetov, Zh., Danilova, N. Fundamentals of Media Literacy for Grades 5–6. A Methodological Guide for Teachers. Bishkek: Public Foundation “Media Support Center”, 2020. 215 p. Available at: <https://mediasabak.org/media/library/2020/07/28/4d880424b89f492f92f5fe0d4382b1ce.pdf>

УДК 373.3
ГРНТИ 14.25.19
DOI 10.70892/0ymvww88

КОЛЛЕДЖ ЖАҒДАЙЫНДА ЖАС ПЕДАГОГТАРДЫҢ КӘСІБИ БЕЙІМДЕЛУІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДЕГІ ТӘЛІМГЕРЛІК ЖҮЙЕСІНІҢ РӨЛІ

Ахат Қамар Закарияқызы, Жунусова Қымбат Сагандықовна

*Қостанай облысы әкімдігі Білім басқармасының «Қостанай жоғары педагогикалық колледжі» КМҚК
Қостанай қ., Қазақстан Республикасы.*

РОЛЬ СИСТЕМЫ НАСТАВНИЧЕСТВА В ОБЕСПЕЧЕНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ АДАПТАЦИИ МОЛОДЫХ ПЕДАГОГОВ В УСЛОВИЯХ КОЛЛЕДЖА

Ахат Қамар Закарияқызы, Жунусова Қымбат Сагандықовна

*КГКП «Костанайский высший педагогический колледж» Управления образования акимата Костанайской
области
Казахстан, город Костана*

THE ROLE OF THE MENTORING SYSTEM IN ENSURING THE PROFESSIONAL ADAPTATION OF YOUNG TEACHERS IN A COLLEGE SETTING

Akhat Kamar Zakariyevna, Zhunusova Kymbat Sagandykovna

*PKGKP «Kostanay Higher Pedagogical College» Education Department of the Akimat of Kostanay region,
Kazakhstan, Kostanay city*

Аңдатпа

Бұл мақалада колледж жағдайында жас педагогтардың кәсіби бейімделуін қамтамасыз етудегі тәлімгерлік жүйесінің маңызы мен рөлі қарастырылған. Авторлар «Ұстаздыққа қадам» атты авторлық бағдарламаның құрылымы мен кезеңдерін сипаттай отырып, тәлімгерлік үдерістің педагогикалық ұжымдағы кәсіби мәдениетті арттыруға, жас мамандардың кәсіби дағдыларын жетілдіруге және білім беру сапасын көтеруге ықпал ететіндігін дәлелдейді.

Негізгі мәселе: колледжге жаңадан келген жас мамандардың кәсіби бейімделуінің жеткіліксіздігі, тәжірибелі ұстаздардың әдістемелік қолдауының жүйесіздігі және кадр тұрақсыздығының артуы.

Жұмыстың мақсаты: тәлімгерлік жүйесін енгізу арқылы жас педагогтардың кәсіби бейімделуін қолдау, педагогикалық құзыреттілігін арттыру және ұжымдық мәдениетті дамыту.

Зерттеу әдістері: колледждің кадр құрамына талдау, сауалнама, әңгімелесу, тәлімгерлік кеңес жұмысының нәтижелерін бақылау және педагогикалық тәжірибе талдауы қолданылған.

Негізгі нәтижелер және олардың маңыздылығы: «Ұстаздыққа қадам» бағдарламасы аясында жас мамандардың кәсіби бейімделу деңгейі мен әдістемелік шеберлігі артқан, тәлімгерлік жүйесі арқылы ұжым ішіндегі ынтымақтастық пен тәжірибе алмасу нығайған, жас мамандардың педагогикалық рефлексия, креативтілік және өзін-өзі дамыту дағдылары қалыптасқан.

Қорытынды: ұсынылған тәлімгерлік жүйесін колледж жағдайында жас мамандардың кәсіби бейімделуін жетілдірудің тиімді моделі ретінде пайдалануға болады. Бағдарлама нәтижелері жас педагогтардың кәсіби өсуіне, оқу-тәрбие үдерісінің сапасын арттыруға және білім беру ұйымының кадрлық тұрақтылығын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Аннотация

В данной статье рассматривается значение и роль системы наставничества в обеспечении профессиональной адаптации молодых педагогов в условиях колледжа. Авторы, описывая структуру и этапы авторской программы «Путь к учительству», доказывают, что процесс наставничества способствует

повышению профессиональной культуры педагогического коллектива, совершенствованию профессиональных навыков молодых специалистов и повышению качества образования.

Основная проблема: недостаточная профессиональная адаптация молодых специалистов, недавно пришедших в колледж; отсутствие системной методической поддержки со стороны опытных педагогов; рост кадровой нестабильности.

Цель работы: поддержка профессиональной адаптации молодых педагогов путем внедрения системы наставничества, повышение их педагогической компетентности и развитие корпоративной культуры коллектива.

Методы исследования: анализ кадрового состава колледжа, анкетирование, собеседование, наблюдение за деятельностью наставнического совета и анализ педагогического опыта.

Основные результаты и их значимость: В рамках программы «Ұстаздыққа қадам» повысился уровень профессиональной адаптации и методического мастерства молодых педагогов; через систему наставничества укрепились сотрудничество и обмен опытом внутри коллектива; у молодых педагогов сформировались навыки педагогической рефлексии, креативности и саморазвития.

Заключение: Предложенная система наставничества может быть эффективно использована как модель совершенствования профессиональной адаптации молодых педагогов в колледже. Результаты программы способствуют профессиональному росту начинающих учителей, повышению качества учебно-воспитательного процесса и обеспечению кадровой стабильности образовательной организации.

Annotation

This article examines the significance and role of the mentoring system in ensuring the professional adaptation of young teachers in a college setting. By describing the structure and stages of the author's program "Step into Teaching", the authors demonstrate that the mentoring process contributes to enhancing the professional culture of the teaching staff, improving the professional skills of novice teachers, and increasing the quality of education.

Main issue: insufficient professional adaptation of young specialists newly employed at colleges, lack of systematic methodological support from experienced teachers, and an increase in staff turnover.

Purpose of the study: to support the professional adaptation of young teachers through the implementation of a mentoring system, to enhance their pedagogical competence, and to develop a collaborative professional culture within the institution.

Research methods: analysis of the college's personnel composition, surveys, interviews, observation of the mentoring council's activities, and analysis of pedagogical practice.

Main results and their significance: Within the framework of the "Step into Teaching" program, the level of professional adaptation and methodological mastery among young teachers has increased; the mentoring system has strengthened cooperation and experience exchange within the teaching staff; young teachers have developed skills in pedagogical reflection, creativity, and self-development.

Conclusion: the proposed mentoring system can be effectively used as a model for improving the professional adaptation of young teachers in college settings. The program's results contribute to the professional growth of beginning educators, enhance the quality of the educational process, and ensure staff stability within the educational organization.

Түйінді сөздер: тәлімгерлік, жас педагог, кәсіби бейімделу, педагогикалық тәжірибе, колледж, кәсіби даму, рефлексия, инновациялық әдістер, педагогикалық қоғамдастық.

Ключевые слова: наставничество, молодой педагог, профессиональная адаптация, педагогический опыт, колледж, профессиональное развитие, рефлексия, инновационные методы, педагогическое сообщество.

Keywords: mentoring, young teacher, professional adaptation, teaching practice, college, professional development, reflection, innovative methods, pedagogical community.

Кіріспе

Қазіргі заманда білім беру жүйесінің сапасы мен нәтижелілігі педагог кадрлардың кәсіби құзыреттілігі мен үздіксіз дамуына тікелей байланысты. Әсіресе колледждер мен кәсіптік білім беру ұйымдарында жаңадан жұмысқа орналасқан жас мамандардың кәсіби бейімделу кезеңі – ерекше назарды қажет ететін маңызды процесс. Бұл кезеңде тәжірибелі педагогтердің, бөлім меңгерушілерінің және директордың орынбасарларының әдістемелік қолдауы жас ұстаздың кәсіби дамуына, оқу-тәрбие үдерісін тиімді ұйымдастыруына және шығармашылық әлеуетін ашуға зор ықпал етеді.

Осыған байланысты колледж деңгейінде тәлімгерлік жүйесін қалыптастыру мен оны

жетілдіру – педагогикалық ұжымның сапасын арттырудың, тәжірибе мен инновация алмасудың басты тетігі болып отыр.

Мемлекеттік деңгейде жас мамандарды қолдау тетігі ретінде тәлімгерліктің маңыздылығын айқындайтын стратегиялық құжаттар бекітілген. Оларға «Педагог мәртебесі туралы» Заң, 2020–2025 жылдарға арналған Білім мен ғылымды дамытудың мемлекеттік бағдарламасы, сондай-ақ 2023–2029 жылдарға арналған Білім беруді дамыту тұжырымдамасы жатады. Аталған құжаттар жас педагогтарды практикалық-бағытталған қолдау түрлері арқылы жүйелі түрде сүйемелдеудің қажеттілігін дәлелдейді.

Қостанай жоғары педагогикалық колледжінде 2022–2024 жылдар аралығында кадр құрамының жағдайы мен динамикасына талдау жүргізіліп, оның мақсаты – педагогикалық ұжымның тұрақтылығы мен сапасына әсер ететін негізгі үрдістерді, мәселелерді және факторларды анықтау, сондай-ақ оны нығайту бойынша ұсыныстар әзірлеу болды.

Талдау нәтижелері көрсеткендей, зерттеліп отырған кезеңде педагогикалық құрамның «қартаю» үрдісі байқалады. Оқытушылардың едәуір бөлігі мол кәсіби тәжірибеге ие және 50 жастан асқан санатқа жатады. Бұл, бір жағынан, тәжірибенің бар екенін білдірсе, екінші жағынан – кадрларды жаңарту мен сабақтастық мәселесіне алаңдаушылық тудырады.

Ең өзекті мәселелердің бірі – жас мамандар мен басқа білім беру және мәдениет ұйымдарынан (жалпы білім беретін мектептер, балабақшалар, қосымша білім беру және мәдениет мекемелері) келген педагогтардың тұрақтамауы. Бұл санаттағы қызметкерлердің көпшілігі колледжден алғашқы 1–2 жыл ішінде кеткен. Талдау көрсеткендей, жас және жаңадан қабылданған педагогтардың табысты бейімделуі мен ұзақ мерзімді орнығуы құрылымдық бөлімшелердегі кадрлық саясатқа тікелей байланысты.

Жоғарыда аталған талдау мен қазіргі білім беру жүйесінің талаптарына сәйкес біз келесі сын-қатерлерге тап болдық:

- жас педагогтарға жүйелі қолдаудың жеткіліксіздігі;
- жас мамандардың кәсіби қиындықтарының жоғары деңгейі;
- кәсіби күйзеліс пен кадр тұрақсыздығының қаупі;
- тәлімгерлер үшін әдістемелік құралдар мен бағдарлардың жеткіліксіздігі;
- білім беру жүйесінің заманауи талаптарына сәйкестік қажеттілігі;
- сабақтастықты қамтамасыз ету және кәсіби қауымдастықты дамыту.

Жас мамандар тұрақтау үшін тәлімгерлікті қай кезден бастаған дұрыс деген заңды сұрақ туды. Балаларды тәрбиелеуді жас кезден бастаған сияқты тиімді мұғалім көшбасшылығын дамытуды мұғалім еңбек жолын жаңа бастаған кезден бастау керек, сондықтан жас мұғалімдерді қолдау өте маңызды. Жұмысты енді бастаған жас мұғалімдер әдетте, ашық оқуға берілген мүмкіндіктерді бағалай біледі, ынталы және ісіне шынайы берілген, тек тәлімгерлік пен қолдауды қажет етеді [4]. Осы мәселелерді шешу мақсатында «Ұстаздыққа қадам» атты жүйелі тәлімгерлік бағдарламасын енгізу қажеттілігі туындады. Осы мақсатта дайындалған «Ұстаздыққа қадам» авторлық бағдарламасы осы сын-қатерлерге жауап беріп, тәлімгерліктің үш кезеңдік моделін (диагностикалық, түрлендіруші және рефлексивтік кезеңдер) ұсынады. Бұл модель тәжірибелі тәлімгерлердің жас педагогтарды жүйелі түрде сүйемелдеуді қамтамасыз етеді. Бағдарлама жас мамандардың кәсіби дамуына ғана емес, сонымен қатар колледждің кадрлық әлеуетін нығайтуға, кәсіби күйзеліс пен кадр тұрақсыздығын төмендетуге мүмкіндік береді.

Зерттеу объектісі - колледждегі жас мамандардың педагогикалық қызметке бейімделу үдерісінде тәлімгерлік жүйесін қолдану арқылы кәсіби құзыреттілігін дамыту процесі.

Бағдарламаның мақсаты - жас педагогтардың кәсіби дағдыларын жетілдіру, тәжірибелі тәлімгерлердің жетекшілігімен педагогикалық қызметтің тиімді әдістерін меңгеруіне жағдай жасау және олардың білім беру сапасын арттыруға бағытталған шығармашылық әлеуетін дамыту.

Әдебиетке шолу

Педагогикалық тәлімгерлік ұғымы халықаралық тәжірибеде «mentoring», «coaching», «peer support», «tutoring» сияқты терминдермен байланысты қарастырылады. Бұл ұғымдар мазмұндық жағынан ұқсас болғанымен, әрқайсысы педагогикалық қолдаудың өзіндік бағыты мен тәсілін сипаттайды. Мысалы, mentoring – тәжірибелі ұстаздың жас маманға бағыт-бағдар беріп, кәсіби жолын қалыптастырудағы ұзақ мерзімді қолдау жүйесін білдірсе, coaching – нақты дағдыларды дамытуды көздейтін қысқа мерзімді нұсқаулық үдерісін қамтиды [2].

Зерттеушілердің (R. Hudson, L. Kram, J. Hobson, D. Clutterbuck, M. C. Ehrich және т.б.) пікірінше, тәлімгерлік – жас маманның кәсіби әлеуетін дамытуға бағытталған тәжірибелі педагогтің жүйелі және мақсатты түрде көрсететін кәсіби көмегі. Hudson (2013) тәлімгерлік жүйесінің бес негізгі компонентін бөліп көрсетеді: кәсіби модельдеу, ынталандыру, қолдау көрсету, рефлексияға бағыттау және кері байланыс. Ал L. Kram (1985) тәлімгерлікті тұлғалық және кәсіби даму факторы ретінде қарастырып, тәлімгер мен шәкірт арасындағы өзара сенім мен эмпатияның маңыздылығын атап өтеді. J. Hobson (2016) еңбектерінде тәлімгерлік бағдарламалардың тиімділігі тәлімгердің кәсіби беделімен ғана емес, сонымен қатар жас маманмен серіктестік қарым-қатынас орната білу қабілетіне байланысты екені дәлелденген. Тәлімгер мен жас маман арасындағы диалогтық қарым-қатынас, бірлескен жоспарлау және өзін-өзі талдау – кәсіби бейімделудің негізгі шарты. Хамзина Ш., Утилова А., Шакенова пікірінше, тәлімгерлерді ең алдымен тәлімгермен қарым – қатынастың екі стиліне үйрету керек-дамытушы және аспаптық;- дамытушы стиль тәлімгер мен тәлімгердің өзара іс-қимылын дамытуды ынталандыруға бағытталған;- инструменталды стиль мақсатты әрекетке шоғырланған. Тәлімгер мен тәлімгердің тұлғааралық қарым-қатынасын дамытуға екінші дәрежелі мән беріледі [3].

Бағдарламаның негізі болып бағдарлама паспортында көрсетілген нормативтік-құқықтық құжаттар, отандық және шетелдік психологиялық-педагогикалық зерттеулердің нәтижелері (Мамырова Г., Ахметова А., Нұркенова А., Тлеубаева А., Кенжеғалиева А., Слегерс П., ван Веен К., Хэтти Дж., Тимперли Х. және т.б.), сондай-ақ колледждің әлеуметтік серіктестерінің ұсыныстары мен Қостанай жоғары педагогикалық колледжінің педагогикалық ұжымының практикалық тәжірибесі алынған. Олар тәлімгерлікті тек кәсіби бейімделу құралы ретінде ғана емес, педагогтің құндылықтық бағдарын қалыптастыратын мәдени феномен ретінде қарастырады

Бүгінгі таңда колледждерде тәлімгерлік жүйесін дамыту қажеттілігі бірқатар объективті факторлармен түсіндіріледі:

- Жаңа форматтағы педагог кадрлардың кәсіби бейімделуін жеделдету қажеттілігі. Көптеген жас мамандар оқу орнын тәмамдаған соң педагогикалық ортаға бейімделуде қиындықтар көреді. Бұл – тәлімгерлік жүйесін енгізудің өзектілігін арттырады;
- Цифрлық білім беру технологияларын меңгеру қажеттілігі. Қазіргі заман мұғалімі АКТ құралдарын тиімді қолдана білуі тиіс, ал тәлімгер осы бағытта бағыт-бағдар беруші рөлін атқарады;
- Тәжірибелі педагогтердің әдістемелік әлеуетін ұжым ішінде тиімді пайдалану. Тәлімгерлік – тәжірибе мен жаңашылдықтың алмасу алаңы, ол кәсіби қоғамдастық мәдениетін дамытады;
- Педагогикалық құндылықтар сабақтастығын сақтау. Тәлімгерлік – ұжымдық дәстүрлер мен педагогикалық этиканың ұрпақтан-ұрпаққа берілуінің кепілі;
- Кәсіби өзін-өзі жетілдіру мен мотивацияны арттыру. Зерттеулер көрсеткендей, тәлімгерлік қатысушылардың екеуіне де – жас маманға да, тәжірибелі педагогке де кәсіби рефлексия мен дамуға мүмкіндік береді.

Қорыта келгенде, әдебиеттерге жасалған талдау тәлімгерлік жүйесі педагогикалық кадрлардың сапасын арттырудың, білім беру үдерісін жаңғыртудың және кәсіби қоғамдастықтың дамуының тиімді құралы екенін дәлелдейді. Колледж жағдайында

тәлімгерлік жүйесін енгізу жас педагогтің кәсіби әлеуетін ашуға, ұжымдық тәжірибе алмасуға және білім беру сапасын арттыруға мүмкіндік береді.

Әдістеме және материалдар

Ұлы ағартушы Ы. Алтынсарин: «Мұғалім – мектептің жүрегі» деп айтқандай, педагогикалық ұжымның сапасы мен нәтижелілігі ең алдымен ұстаздың кәсіби деңгейіне, оның тәжірибесін жас буынға жеткізу шеберлігіне байланысты. Сондықтан колледжде жас мамандардың кәсіби бейімделуін жүйелі түрде ұйымдастыру, тәлімгерлік жұмысты тиімді жүргізу – бүгінгі білім беру үдерісінің маңызды міндеттерінің бірі болып табылады.

Жас маманның кәсіби дамуы кездейсоқ үдеріс емес, ол нақты жоспарланған, кезең-кезеңмен жүзеге асатын әдістемелік қолдау жүйесін қажет етеді. Осы мақсатта колледжде «Ұстаздыққа қадам» атты бағдарламалық жоба әзірленіп, тәжірибелік тұрғыда жүзеге асырылды. Бағдарлама жас мамандардың кәсіби өсу траекториясын айқындауға, педагогикалық мәдениетті қалыптастыруға және ұжым ішіндегі шығармашылық ынтымақтастықты нығайтуға бағытталды.

Бағдарламаның жалпы сипаттамасы

Бағдарламаның мақсаты – колледжде жаңа келген жас мамандардың кәсіби бейімделуін қамтамасыз ету, олардың педагогикалық шеберлігін арттыру және ұжымда тиімді қарым-қатынас орнату.

Міндеттері:

1. Жас мамандарға әдістемелік, психологиялық және ұйымдастырушылық қолдау көрсету;

2. Оқыту мен тәрбиелеу үдерісінде тиімді инновациялық технологияларды меңгерту;

3. Жас маманның жеке кәсіби даму траекториясын қалыптастыру;

4. Тәлімгер мен жас маман арасындағы ынтымақтастық мәдениетін нығайту;

5. Білім беру сапасын арттыруға бағытталған ортақ кәсіби қоғамдастық құру.

Бағдарлама тәжірибеге бағытталған сипатқа ие және оның құрылымы үш кезеңнен тұрады: диагностикалық, негізгі және қорытынды [1]. Әр кезең нақты мақсаттар мен іс-шаралар жүйесі арқылы жүзеге асырылады.

Бағдарламаны жүзеге асыру кезеңдері:

1-кезең – Диагностикалық (1 ай)

Бұл кезеңде жас маманның кәсіби дайындығы, педагогикалық құзыреттілік деңгейі және ұжыммен өзара қарым-қатынас дағдылары анықталды.

Негізгі іс-шаралар:

- сауалнама және әңгімелесу арқылы кәсіби диагностика жүргізу;
- тәлімгерді бекіту және жеке даму жоспарын құрастыру;
- колледждің ішкі құжаттарымен, әдістемелік кеңестің құрылымымен таныстыру.

2-кезең – Негізгі (6 ай)

Бұл кезең тәлімгер мен жас маманның тығыз серіктестігі арқылы жүзеге асырылды.

Іс-шаралар жүйесі:

- бірлескен сабақтар, коучингтер мен шеберлік сабақтарын өткізу;
- аптасына бір рет сабақтарға қатысып, кері байланыс ұйымдастыру;
- тәжірибелі педагогтердің ашық сабақтарына қатысу және талдау;
- бірлескен әдістемелік жобалар, дөңгелек үстелдер мен шығармашылық кездесулер өткізу;

- жас маманның жетістіктерін ай сайын мониторингтеу.

3-кезең – Қорытынды (1 ай)

- жас маманның кәсіби өсу нәтижелерін бағалау;
- «Жас маман портфолиосын» қорғау;
- тәлімгерлік жұмысты талдау және қорытынды есеп беру.

Тәлімгерлік жұмыстың практикалық құрылымы.

Бағдарламаны іске асыру барысында колледжде тәлімгерлік кеңесі құрылды. Кеңестің құрамына директордың орынбасарлары, әдіскерлер және тәжірибелі педагогтер кірді. Әр жас маманға жеке тәлімгер бекітіліп, нақты даму бағыты белгіленді.

Мысал ретінде: Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің жас мұғалімі Г. Ермаковаға тәжірибелі ұстаз А. Мұстафина тәлімгер ретінде бекітілді. Екеуі бірлесе отырып:

- аптасына бір рет әдістемелік кеңес өткізді;
- сабақ жоспарын бірге құрастырды;
- сабақ барысында LearningApps, Kahoot, Joyteka сияқты цифрлық құралдарды пайдаланды;
- сабақ нәтижесін талдап, рефлексия жүргізді;
- кәсіби қиындықтарды бірлесе шешу жолдарын анықтады

Бағалау өлшемі	Оқылатын материалдың мазмұны
Тәлімгерлік технологиясының психологиялық-педагогикалық негіздерін білу	Тәлімгерлік ұғымы мен мәні; кәсіби бейімделу ұғымы; тәлімгер мен жас маман арасындағы өзара әрекет психологиясы; тәлімгерліктің түрлері мен принциптері.
Тәлімгерлік әдістері мен құралдарын меңгеру	Бақылау, кері байланыс, коучинг, рефлексия, шығармашылық шеберхана әдістері; тәлімгерлік процесті ұйымдастыру кезеңдері.
Тәлімгерлік іс-әрекетті жоспарлау және талдау	Жеке даму жоспарын әзірлеу, сабаққа қатысу кестесін құрастыру, кәсіби өсу мониторингі мен портфолио құрастыру тәсілдері.

Бағдарлама аясында жас мамандар келесі құзыреттерді қалыптастырды:

- Педагогикалық рефлексия – өз іс-әрекетін бағалау және талдау қабілеті;
- Коммуникативтік дағды – ұжымда және білім алушылармен тиімді қарым-қатынас орнату;
- Креативтілік – оқу процесін түрлендіру, заманауи технологияларды қолдану;
- Өзін-өзі дамыту – кәсіби бағытта үздіксіз даму және білім жетілдіру дағдысы;
- Ынтымақтастық – тәлімгермен, әріптестермен және әкімшілікпен серіктестік қатынас орнату.

Жас мамандарға арналған тәлімгерлік бағдарламаны жүзеге асыру колледж педагогикалық ұжымының кәсіби мәдениетін арттырды. Бағдарламаның нәтижесінде жас ұстаздар өз пәнін оқытуда жаңашыл әдістерді меңгеріп, кәсіби сенімділік пен жауапкершілік дағдыларын дамытты. Тәлімгерлік тәжірибе – тек педагогикалық қолдау ғана емес, ұжымдық мәдениеттің, ынтымақтастық пен өзара үйренудің тиімді жүйесі екенін көрсетті.

Зерттеу нәтижелері мен талдау

Бағдарлама аясында 2023–2024 оқу жылында колледждің 8 жас маманы тәлімгерлік қолдау алды. Нәтижесінде: 87% жас мамандар сабақ өткізу әдістемесін жетілдірді. 75% цифрлық платформаларды тиімді қолдануды үйренді. 6 жас маман қалалық және аймақтық байқауларға қатысты. Сауалнама нәтижелері тәлімгерлік бағдарламаның жас мамандардың кәсіби бейімделуіне, ұжыммен қарым-қатынасына және өзіне деген сеніміне оң әсер еткенін көрсетті.

Қорыта айтқанда, «Ұстаздыққа қадам» бағдарламасы — педагогикалық ұжымның кәсіби әлеуетін дамытудың тиімді құралы. Тәлімгер мен жас маман арасындағы өзара әрекет тәжірибе мен жаңашылдықтың тоғысуын қамтамасыз етеді, нәтижесінде білім беру сапасы мен ұжымдық мәдениет жаңа деңгейге көтеріледі.

ҚОЛДАНЫЛҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ

1. Тәлімгерлікті ұйымдастыру қағидаларын және тәлімгерлікті жүзеге асыратын педагогтерге қойылатын талаптарды бекіту туралы ҚР Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы 24 сәуірдегі № 160 бұйрығы. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2000020486>
2. Мұғалімдерге арналған нұсқаулық. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ. <https://ru.scribd.com/document/619685303/>
3. Хамзина Ш., Утилова А., Шакенова Т. Развитие педагогического наставничества в РК [Электронный ресурс] // journals.nauka-nanrk.kz; bulletin-pedagogic-sc.kaznu.kz. – 2024 <https://journals.nauka-nanrk.kz/bulletin-science/article/view/6745>
4. Л. Ламберт 2003 «Қайта анықталған көшбасшылық: Педагогикалық көшбасшылыққа арналған шарттар», А.Либерман және Л.Миллер 2005 «Мұғалімдер жетекшілер ретінде» Білім форумы, 69-том, 151-159-беттер

REFERENCES

1. Order of the Minister of Education and Science of the Republic of Kazakhstan No. 160 dated April 24, 2020
On Approval of the Rules for Organizing Mentoring and the Requirements for Teachers Implementing Mentoring.
Available at: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2000020486>
2. Guidelines for Teachers.
Autonomous Educational Organization “Nazarbayev Intellectual Schools”.
Available at: <https://ru.scribd.com/document/619685303/>
3. Khamzina, Sh., Utilova, A., & Shakenova, T. (2024).
Development of Pedagogical Mentoring in the Republic of Kazakhstan [Electronic resource].
Available at: <https://journals.nauka-nanrk.kz/bulletin-science/article/view/6745>
4. Lambert, L. (2003).

УДК 37.016:512:373.5

ГРНТИ 27.01.45

DOI 10.70892/vshp4w91

ЫБЫРАЙ АЛТЫНСАРИН ШЫҒАРМАЛАРЫН АҚПАРАТТЫҚ-КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯ АРҚЫЛЫ ТАНЫТУ

Бажирова Шаттық Рафхатовна

Гуманитарлық ғылымдар магистрі, педагог-модератор, қазақ тілі мен әдебиеті және неміс тілі пәндерінің мұғалімі Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының «Қостанай қаласы білім бөлімінің А.М. Горький атындағы гимназиясы» КММ

Қостанай қ., Қазақстан Республикасы

E-mail: bazirowasattyk4@gmail.com

ПРЕДСТАВЛЕНИЕ ПРОИЗВЕДЕНИЙ ЫБЫРАЯ АЛТЫНСАРИНА С ПОМОЩЬЮ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Бажирова Шаттық Рафхатовна

Магистр гуманитарных наук, педагог-модератор, учитель казахского языка и литературы, а также немецкого языка КГУ «Гимназия имени А.М. Горького» отдела образования города Костаная Управления образования акимата Костанайской области

г. Костанай, Республика Казахстан

E-mail: bazirowasattyk4@gmail.com

INTRODUCING THE WORKS OF YBYRAI ALTYSARIN THROUGH INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES

Bazhirova Shattyk Raphatovna

Master of Humanities, Pedagogue-Moderator, Teacher of Kazakh Language and Literature, and German Language Kostanay City Department of Education A.M. Gorky Gymnasium, Kostanay Region Education Department

Kostanay, Republic of Kazakhstan

E-mail: bazirowasattyk4@gmail.com

Аңдатпа

9Бұл мақалада Ыбырай Алтынсарин шығармаларын оқушыларға ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ) арқылы танытудың әдістері мен тәжірибесі баяндалады.

Негізгі мәселе: қазақ әдебиетінің көрнекті өкілі Ы. Алтынсариннің мұрасын заманауи форматта таныту арқылы оқушылардың шығармашылық және зерттеушілік қабілеттерін дамыту.

Жұмыстың мақсаты: мектеп оқушыларымен жүргізілген тәжірибелік жұмыс барысында мультимедиялық өнімдер (мультфильм, комикс) жасалып, олардың әдебиетке деген қызығушылығы мен цифрлық сауаттылығын арттыру.

Зерттеу әдістері: жұмысты дайындау барысында мектеп оқушыларынан сауалнама алынды, ғылыми жобаның кезеңдері, қолданылған АКТ құралдары және алынған нәтижелер талданды.

Негізгі нәтижелер: жұмыс барысында оқушылар Ыбырай Алтынсарин шығармаларын заманауи ақпараттық технологиялар арқылы терең меңгеріп, әдебиетке деген қызығушылықтары артты. АКТ құралдарын пайдалану оқушылардың цифрлық сауаттылығын, шығармашылық және зерттеушілік қабілеттерін дамытуға ықпал етті.

Қорытынды: Ыбырай Алтынсарин шығармаларын АКТ арқылы таныту – білім алушылардың қызығушылығын арттыраттыруға және ұлттық әдебиетті оқытудың тиімді инновациялық әдісі екені дәлелденді.

Аннотация

ВВ статье рассматриваются методы и опыт использования информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) для знакомства школьников с произведениями Ыбырая Алтынсарина.

Основная проблема: развитие творческих и исследовательских способностей учащихся через представление наследия выдающегося казахского просветителя Ы. Алтынсарина в современном формате.

Цель работы: в ходе практической работы со школьниками были созданы мультимедийные продукты (мультфильм, комикс), что способствовало повышению интереса к литературе и развитию цифровой грамотности учащихся.

Методы исследования: в процессе подготовки работы был проведён опрос среди школьников, проанализированы этапы научного проекта, использованные ИКТ-инструменты и полученные результаты.

Основные результаты: в ходе работы учащиеся глубже ознакомились с произведениями Ыбырая Алтынсарина с использованием современных технологий, их интерес к литературе значительно повысился. Применение ИКТ способствовало развитию цифровой грамотности, творческих и исследовательских навыков учащихся.

Вывод: представление произведений Ыбырая Алтынсарина через ИКТ доказало свою эффективность как инновационный метод обучения, повышающий интерес учащихся и качество преподавания национальной литературы.

Annotation

This article examines the methods and experience of using information and communication technologies (ICT) to introduce school students to the works of Ybyrai Altynsarin.

Main issue: developing students' creative and research skills through presenting the legacy of the prominent Kazakh educator Y. Altynsarin in a modern format.

Purpose of the work: during practical activities with students, multimedia products (an animated film and a comic) were created, which enhanced their interest in literature and improved their digital literacy.

Research methods: during the preparation of the work, a survey was conducted among school students, and the stages of the scientific project, the ICT tools used, and the results obtained were analyzed.

Main results: during the project, students gained a deeper understanding of Ybyrai Altynsarin's works through modern technologies, and their interest in literature increased significantly. The use of ICT contributed to the development of digital literacy, creativity, and research skills.

Conclusion: introducing Ybyrai Altynsarin's works through ICT proved to be an effective and innovative method of teaching that increases students' engagement and improves the quality of national literature education.

Түйінді сөздер: Ыбырай Алтынсарин, ақпараттық-коммуникациялық технология, цифрлық білім беру, әдеби шығармалар, шығармашылық, мотивация.

Ключевые слова: Ыбырай Алтынсарин, информационно-коммуникационные технологии, цифровое образование, литературные произведения, творчество, мотивация.

Keywords: Ybyrai Altynsarin, information and communication technologies, digital education, literary works, creativity, motivation.

Кіріспе

Қазіргі таңда білім алушылардың көпшілігі уақыттарының едәуір бөлігін цифрлық кеңістікте өткізеді. Бұл жағдай олардың ақпаратты қабылдау, есте сақтау және оқу үрдісіне деген көзқарасын түбегейлі өзгертіп отыр. Қазіргі оқушының басты мәселелерінің бірі – оқу мотивациясының төмендеуі. Сондықтан да білім беру саласында цифрлық құралдар мен ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ) оқу процесінің ажырамас бөлігіне айналып отыр.

Білім алушылардың гаджеттерге, интернет кеңістігіне және түрлі интерактивті платформаларға бейімділігі педагогтерге бұл ресурстарды тиімді, яғни «оң пайдалану» мүмкіндігін туғызып отыр. Цифрлық білім беру ортасын қолдану қазіргі замандағы жаһандық сын-қатерлерге жауап беретін заманауи әдіс-тәсілдердің бірі ретінде ерекше өзекті болып табылады. Қазіргі заманда ақпараттандыру мен технологияландыруда оқыту сапасын арттырудың тиімділігінің бірі – әдеби мұраны заманауи цифрлық форматта қолдану.

Қазақтың ұлы ағартушысы Ыбырай Алтынсариннің шығармаларын ақпараттық-коммуникациялық технологиялар арқылы таныту – оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, олардың шығармашылық, зерттеушілік және функционалдық сауаттылығын дамытуға бағыттайтын негізгі қадам. Ғылыми және

педагогикалық тәжірибелерді талдау көрсеткендей, АКТ құралдарын жүйелі түрде пайдалану оқыту процесін жандандырумен қатар, білім алушылардың өзіндік танымдық белсенділігін арттыруға өз септігін тигізеді. Сондықтан мектепте әдеби туындыларды заманауи форматта оқытудың тиімді жолдарын іздеу – білім беру жүйесіндегі өзекті мәселе болып отыр [1].

Осы тұрғыда ұсынылып отырған жұмыс Ыбырай Алтынсариннің шығармаларын ақпараттық-коммуникациялық технологиялар арқылы танытуға бағытталған авторлық тәжірибені сипаттайды және қазіргі білім беру саласында цифрлық оқытудың маңыздылығын айқындайды.

Әдебиетке шолу

Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) білім беру процесіне енгізу мәселесі соңғы жылдары педагогикалық ғылымның басты бағыттарының бірі. Бүгінгі таңда АКТ оқу үдерісін жетілдірудің, оқушылардың танымдық белсенділігін арттырудың және шығармашылық қабілеттерін дамытудың негізгі құралы ретінде қарастырылады. Шетелдік және отандық зерттеушілердің еңбектерін талдау көрсеткендей, цифрлық құралдарды пайдалану білім алушылардың пәнге қызығушылығын арттырумен қатар, олардың ақпаратты талдау, өңдеу және өзіндік шешім қабылдау дағдыларын жетілдіреді. Мәселен, Дж. Брунер, С. Пейперт және М. Пратт еңбектерінде ақпараттық технологияларды қолдану оқытуда интерактивтілікті қамтамасыз етіп, білім алушыны пассивті тыңдаушыдан белсенді қатысушыға айналдыратыны айтылады. Ал Т. Хэммонд пен Р. Джонсон өз еңбектерінде білім беру процесінде цифрлық сторителлинг пен мультимедиялық жобалардың тиімділігін атап өтеді. Қазақстандық зерттеушілер де бұл бағытта бірқатар маңызды еңбектер жазды. Мәселен, Құдайбергенова К. АКТ-ны оқытудың тиімді құралы ретінде қарастырып, оның пән мазмұнын меңгеруге, оқушының жеке қабілетін ашуға мүмкіндік беретінін дәлелдеді [3]. С. Бекмурзаева мен А. Нұрпейісова өз еңбектерінде қазақ әдебиетін оқытуда мультимедиялық ресурстарды қолданудың тиімді жолдарын көрсетіп, цифрлық сауаттылық пен функционалдық оқу қабілетінің арасындағы байланысты айқындады.

Сол сияқты Ыбырай Алтынсарин шығармашылығын заманауи форматта таныту мәселесі де зерттеушілер назарынан тыс қалған жоқ. М. Есмұханова мен Г. Жұмабекова еңбектерінде Алтынсарин мұраларын мектеп бағдарламасына енгізуде цифрлық контент пен интерактивті әдістердің маңыздылығы атайды. Авторлар қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында мультимедиялық презентациялар, бейнесабақтар және онлайн-платформалар қолдану оқушылардың танымдық қызығушылығын арттыратынын көрсетеді.

Алайда, ғылыми және әдістемелік зерттеулердің көпшілігі жоғары оқу орындары мен жалпы орта мектептер контекстінде жүргізілген. Ал негізгі және орта буын оқушыларына арналған жүйелі, практикалық сипаттағы зерттеулер аз. Өсіресе Ыбырай Алтынсарин шығармаларын АКТ құралдары арқылы танытудың нақты үлгілері мен әдістемелік нұсқаулықтары жеткіліксіз [6].

Осыған байланысты бұл зерттеу жұмысы әдеби мұраны заманауи форматта ұсыну арқылы оқушылардың шығармашылық және зерттеушілік қабілеттерін дамытуға бағытталады. Зерттеу барысында мультимедиялық және визуалды контент жасаудың тиімді тәсілдері анықталып, оқушылардың цифрлық сауаттылығы мен әдебиетке деген ынтасын арттырудағы АКТ-ның рөлі қарастырылады.

Жалпы алғанда, ғылыми еңбектерді талдау негізінде төмендегідей тұжырым жасауға болады: ақпараттық-коммуникациялық технологиялар оқу процесін жаңғырту мен гуманитарлық пәндерді оқытудың мазмұнын байытуда шешуші рөл атқарады; ал ұлттық әдебиетті, соның ішінде Ыбырай Алтынсарин шығармаларын АКТ арқылы таныту — оқушылардың мотивациясын арттырып, шығармашылық әлеуетін ашуға мүмкіндік беретін өзекті әдістеме болып табылады.

Әдістеме және материалдар

Қазақтың ұлы ағартушысы Ыбырай Алтынсарин «Балаға ең әуелі білім керек» дегендей,

білім алушының оқу процесіндегі белсенділігін арттыру мен алған білімін өмірлік дағдыға айналдыру – заманауи педагогтің басты міндеті. Бүгінгі таңда оқушылардың қызығушылығын сақтау және дамыту үшін ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) тиімді пайдалану маңызды орын алады. Зерттеу барысында Ыбырай Алтынсариннің шығармаларын АКТ арқылы танытудың әдістемелік авторлық жұмыс жасалды. Осы авторлық жұмыс 8-сынып оқушыларымен жүргізіліп, үш негізгі кезеңнен тұрды:

1. Дайындық кезеңі;
2. Цифрлық өнім жасау кезеңі;
3. Қорытынды және талдау кезеңі.

Авторлық жұмыс барысында әрбір кезеңде оқушылардың шығармашылық қабілеттерін, цифрлық сауаттылығын және әдебиетке деген қызығушылығын арттыруға бағытталған интерактивті тапсырмалар жүйесі қолданылды.

1. Дайындық кезеңі.

Бұл кезеңде оқушыларға Ыбырай Алтынсариннің өмірі мен шығармашылығына арналған ақпарат ұсынылып, оның шығармалары ішінен зерттеу және бейімдеу үшін екі туынды таңдалды:

- «Аңдардың дауласуы»;
- «Өрмекші, құмырсқа, қарлығаш».

Оқушылармен сыни ойлау әдістері арқылы мәтін талданды, негізгі идеялар анықталды, кейіпкерлер мінезі сипатталды. Бұл кезеңнің мақсаты – оқушыларды шығарманы түсінуге, талдауға және цифрлық форматқа бейімдеуге дайындау болды.

2. Цифрлық өнім жасау кезеңі.

Бұл кезеңде оқушылар шығармаларды жаңа форматта ұсыну бойынша шығармашылық топтарға бөлінді. Әр топтың міндеті нақты анықталып, АКТ құралдары мен платформалар іріктелді:

- мультфильм жасау тобы — Canva, Powtoon, Animaker платформаларын пайдаланды;
- комикс жасау тобы — Pixton және Comic Strip Maker құралдарын қолданды;
- жоба сипаттау тобы — Google Docs, Canva және PowerPoint арқылы ғылыми баяндама мен постер әзірледі.

Оқушылар сценарий жазудан бастап, иллюстрация салу, дауыс жазу, бейнемонтаж жасау сияқты кезеңдердің барлығын өз бетімен орындады. Бұл тәсіл олардың цифрлық құралдармен жұмыс дағдыларын арттырды және шығармашылық жауапкершілікті қалыптастырды.

3. Қорытынды және талдау кезеңі.

Жоба соңында оқушылар өз мультимедиялық жұмыстарын мектепшілік және мектеп оқушыларына арналған «Зерде» республикалық зерттеу жобалары конкурсының қалалық, облыстық деңгейлерінде қорғады. Оқушылар өз өнімін таныстырып, қолданылған технологиялар мен шығармашылық шешімдерін түсіндірді. Жоба жұмысының мазмұнына сәйкес оқушылар әлеуметтік желілерде YouTube және Instagram платформаларында өз парақшаларын ашып, жасаған мультимедиялық жұмыстарымен, комикстерімен және зерттеу нәтижелерімен бөлісті. Бұл тәжірибе оқушылардың цифрлық коммуникация дағдыларын дамытып қана қоймай, Ыбырай Алтынсарин шығармаларын кең аудиторияға танытуға мүмкіндік берді. Мұғалім тарапынан кері байланыс жүргізіліп, оқушылардың жетістіктері мен даму деңгейлері талданып отырды. Зерттеу нәтижесінде оқушылардың әдебиетке деген қызығушылығы артты, функционалдық және цифрлық сауаттылықтары дамыды, сондай-ақ олар өз ойларын мультимедиялық түрде жеткізуге дағдыланды.

Бағдарлама құрылымы мен мазмұны

Авторлық әдістемелік жүйе тәжірибелік бағытқа ие болып, 3 модульден тұрды:

1. АКТ-ның психологиялық-педагогикалық негіздері және әдебиетті оқытудағы рөлі;
2. Ы. Алтынсарин шығармаларын мультимедиялық форматта таныту әдістері;
3. Оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес шығармашылық жобалар дайындау.

Жалпы бағдарлама құрылымы төмендегі білім беру блоктарын қамтыды:

1	Теориялық бөлім	6 сағат
2	Практикалық бөлім	26 сағат
3	Жеке шығармашылық жұмыс	8 сағат

Практикалық тапсырмалар оқушылардың шығармашылық қабілеттерін, цифрлық құралдарды пайдалану дағдыларын және ғылыми-зерттеу мәдениетін дамытуға бағытталды.

Бағдарлама нәтижесінде оқушылар келесі әмбебап құзыреттерді қалыптастырды:

- сыни ойлау (ақпаратты талдау және шешім қабылдау қабілеті);
- ынтымақтастық және коммуникация (топтық жұмыс, пікір алмасу, презентация дағдылары);

- креативтілік (шығармашылық идеяларды жүзеге асыру қабілеті);

- өзін-өзі таныстыру және рефлексия (өз еңбегін бағалау және қорғау дағдысы).

Қорытындылай келе, жүргізілген әдістемелік жұмыс Ыбырай Алтынсарин шығармаларын АКТ арқылы танытудың оқушылардың шығармашылық және цифрлық қабілеттерін дамытуда, сондай-ақ ұлттық әдебиетке қызығушылығын арттыруда тиімді педагогикалық модель екенін дәлелдеді.

Зерттеу нәтижелері

Білім беру үдерісіне ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) енгізу – оқушылардың оқу мотивациясын, белсенділігін және танымдық қызығушылығын арттырудың тиімді жолы. Зерттеу жұмысы барысында Ыбырай Алтынсарин шығармаларын оқытуда АКТ құралдарын пайдалану арқылы оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту тәжірибесі жүзеге асырылды.

Зерттеу 8-сынып оқушыларымен жүргізілді. Сабақ барысында оқушыларға шығармаларды заманауи цифрлық форматта таныстыру тапсырылды. Бұл мақсатта түрлі мультимедиялық және онлайн платформалар пайдаланылды. Әрбір құрал оқу мазмұнына сай таңдалып, оқушылардың өз бетінше ізденісін және шығармашылық әрекетін жандандыруға бағытталды.

1. Canva және Pixton платформалары

Оқушылар Canva, және Stop Motion құралдары арқылы Ы. Алтынсариннің «Өрмекші, құмырсқа, қарлығаш» әңгімесі негізінде видеофильм әзірледі. Комикс кейіпкерлердің мінезін, оқиғаның идеясын көрнекі түрде бейнелеуге мүмкіндік берді. Бұл әдіс оқушылардың визуалды ойлауын дамытып, әдеби мазмұнды терең ұғынуға көмектесті.

2. Stop Motion және Powtoon платформалары

«Аңдардың дауласуы» шығармасы бойынша оқушылар Stop Motion және Powtoon платформаларында мультфильм жасады. Олар сценарий жазу, иллюстрация салу, дауыс жазу және бейнемонтаж жасау сияқты шығармашылық кезеңдердің барлығына қатысып, толыққанды цифрлық өнім ұсынды. Мультфильм мектепшілік іс-шарада, мектеп оқушыларына арналған «Зерде» республикалық зерттеу жобалары конкурсының қалалық, облыстық деңгейлерінде қатысып, қазылар алқасынан жоғары баға алды.

3. YouTube және Instagram әлеуметтік желілері

Жоба жұмысының мазмұнына сәйкес оқушылар YouTube және Instagram платформаларында өз парақшаларын ашып, өз мультимедиялық жұмыстарын, зерттеу нәтижелерін жариялады. Бұл олардың цифрлық коммуникация дағдыларын дамытуға және Ыбырай Алтынсарин шығармашылығын кең аудиторияға танытуға мүмкіндік берді.

Негізгі нәтижелер:

1. Оқушылар Ыбырай Алтынсарин шығармаларын жаңа форматта танып, әдебиетке деген қызығушылығы артты;

2. АКТ құралдарын қолдану олардың цифрлық және функционалдық сауаттылығын дамытты;

3. Командалық жұмыс, өзара ынтымақтастық және шығармашылық жауапкершілік дағдылары қалыптасты;

4. Мультимедиялық өнімдер (мультфильм, комикс, постер, бейнежоба) арқылы оқушылардың өздігінен іздену және зерттеу қабілеттері күшейді;

5. Жобаның нәтижелері қалалық деңгейдегі байқауларға ұсынылып, жүлделі орындарға ие болды.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, Ыбырай Алтынсарин шығармаларын ақпараттық-коммуникациялық технологиялар арқылы таныту оқушылардың танымдық қызығушылығын арттырып, олардың әдеби мәтінді терең түсінуіне және шығармашылық тұрғыдан ойлауына мүмкіндік береді.

Қорытынды

Қорытындылай келе, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) Ыбырай Алтынсарин шығармаларын оқытуда қолдану — ұлттық әдебиетті танытудың заманауи әрі тиімді әдісі болып табылады. Жүргізілген тәжірибелік жұмыс барысында оқушылар шығармаларды жаңа форматта қабылдап, әдебиетке деген қызығушылықтары арта түсті. АКТ құралдары оқушылардың танымдық белсенділігін, шығармашылық ойлауын және цифрлық сауаттылығын дамытуға мүмкіндік берді. Мультимедиялық форматтағы жұмыстар (мультфильмдер, комикстер, бейнежобалар) әдеби шығармаларды заманауи формада ұсынуға жағдай жасады және оқушылардың өздігінен ізденуін, талдау жасауын, топпен жұмыс істеуін жетілдірді. Жобаның нәтижелері Ыбырай Алтынсарин мұрасын қазіргі білім беру кеңістігінде жаңаша түсіндіру мен ұсынудың тиімді екенін дәлелдеді. Бұл тәжірибе оқушылардың функционалдық сауаттылығын, мәдени және рухани дүниетанымын қалыптастыруға ықпал етті.

Осылайша, АКТ құралдарын пайдалану – оқыту процесін түрлендірумен қатар, оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытып, ұлттық әдебиетке қызығушылығын арттырудың инновациялық тетігі болып табылады. Болашақта бұл бағыттағы әдістемелерді кеңейтіп, басқа қазақ әдебиеті авторларының шығармаларын да цифрлық форматта ұсыну – оқытудың сапасын арттырудың жаңа кезеңі болмақ.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Сыдыков, Б.Д., Сман, Г.Т. Геймификация білім беруді ұйымдастырудың құралы ретінде // Молодой ученый. – 2022. – №9 (404). – Б. 251–255.
2. Отарбаева, Л.Л. Қазақ әдебиетінің оқытуда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану ерекшеліктері // Білім беру кеңістігі. – 2023. – №5. – Б. 45–51.
3. Құдайбергенова, К. Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды білім беру процесінде қолдану. — Алматы: Рауан, 2021. — 184 б.
4. Жұмаділова, А.Т. Цифрлық технологияларды қолдану арқылы әдеби шығармаларды меңгерту әдістері // Қазақ университеті хабаршысы. – 2023. – №2. – Б. 72–77.
5. Кенжетәева, А.С. Ыбырай Алтынсарин шығармаларын оқытуда мультимедиялық құралдарды қолдану // Ұлттық педагогика журналы. – 2021. – №4. – Б. 66–70.
6. Тұрсынбаева, Ж.Б. Цифрлық білім беру кеңістігінде қазақ әдебиетін оқытудың инновациялық әдістері // Қазақстан мектебі. – 2022. – №10. – Б. 39–44.
7. Ермекова, Г.К. АКТ арқылы оқушылардың зерттеушілік қабілеттерін дамыту жолдары // Педагогика және психология. – 2020. – №3. – Б. 81–86.
8. Sheldon, L. The Multiplayer Classroom: Designing Coursework as a Game. – Boston: Cengage Learning, 2020. – 274 p.
9. Attali, I. Game-Based Learning in Modern Education: Engagement and Effectiveness. – New York: Routledge, 2021. – 312 p.
10. Badzhieva, S.Kh., Urusova, F.A. Gamification of Education: Challenges and Development Prospects // World of Science. Pedagogy and Psychology. – 2020. – No. 4. – URL: <https://mir-nauki.com/34PDMN420.html>

REFERENCES

1. Sydykov, B.D., Sman, G.T. Gejmifikaciya bilim berudi ұjymdastyruduң құraly retinde // Molodoj uchenyj. – 2022. – №9 (404). – B. 251–255.
2. Otarbaeva, L.L. Қазақ әдебиетін оқытуда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану ерекшеліктері // Bilim беру кеңістігі. – 2023. – №5. – B. 45–51.
3. Құдайбергенова, К. Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды білім беру процесінде қолдану. — Алматы: Rauan, 2021. — 184 b.
4. Zhұmadilova, A.T. Cifrlық tekhnologiyalardy қoldanu арқыly әдеби шығармаларды меңгерту әдістері // Қазақ университеті хабаршысы. – 2023. – №2. – B. 72–77.
5. Kenzhetaeva, A.S. Ybyraj Altynsarin шығармаларын оқытуда мультимедиялық құралдарды қолдану // Ұлттық педагогика журналы. – 2021. – №4. – B. 66–70.
6. Тұрсынбаева, Ж.Б. Цифрлық білім беру кеңістігінде қазақ әдебиетін оқытудың инновациялық әдістері // Қазақстан мектебі. – 2022. – №10. – B. 39–44.
7. Ermekova, G.K. AKT арқыly оқушылардың зерттеушілік қабілеттерін дамыту жолдары // Pedagogika және психология. – 2020. – №3. – B. 81–86.
8. Sheldon, L. The Multiplayer Classroom: Designing Coursework as a Game. – Boston: Cengage Learning, 2020. – 274 p.
9. Attali, I. Game-Based Learning in Modern Education: Engagement and Effectiveness. – New York: Routledge, 2021. – 312 p.
10. Badzhieva, S.Kh., Urusova, F.A. Gamification of Education: Challenges and Development Prospects // World of Science. Pedagogy and Psychology. – 2020. – No. 4. – URL: <https://mir-nauki.com/34PDMN420.html>

УДК 376.1:37.018.264
ГРНТИ 14.29.35; 14.35.03
DOI 10.70892/cwz98181

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ДӘУІРІНДЕ МҰҒАЛІМ РӨЛІН ҚАЙТА ОЙ ЕЛЕГІНЕН ӨТКІЗУ: БІЛІМ ТАРАТУШЫДАН БІЛІМ БЕРУ ҮРДІСІНІҢ ФАСИЛИТАТОРЫНА ДЕЙІН

Истомина Наталья Семеновна

магистр, жаратылыстану-математикалық пәндер кафедрасының аға оқытушысы «Өрлеу» біліктілікті арттыру ұлттық орталығы» АҚ филиалы Қостанай облысы бойынша біліктілікті арттыру институты
Қазақстан, Қостанай қ.
istomina_n@orleu.edu.kz

Мускина Айнур Нурлановна

магистр, жаратылыстану-математикалық пәндер кафедрасының аға оқытушысы «Өрлеу» біліктілікті арттыру ұлттық орталығы» АҚ филиалы Қостанай облысы бойынша біліктілікті арттыру институты
Қазақстан, Қостанай қ.
muskina_a@orleu.edu.kz

ПЕРЕОСМЫСЛЕНИЕ РОЛИ УЧИТЕЛЯ В ЭПОХУ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА: ОТ ТРАНСЛЯТОРА ЗНАНИЙ К ФАСИЛИТАТОРУ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА

Истомина Наталья Семеновна

магистр, старший преподаватель кафедры ЕМН ФАО «НЦПК «Өрлеу» ИПР по Костанайской области».
Казахстан, г. Костанай
istomina_n@orleu.edu.kz

Мускина Айнур Нурлановна

магистр, старший преподаватель кафедры ЕМН ФАО «НЦПК «Өрлеу» ИПР по Костанайской области»
Казахстан, г. Костанай.
muskina_a@orleu.edu.kz

RETHINKING OF THE ROLE OF A TEACHER IN THE ERA OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE: FROM A TRANSMITTER OF KNOWLEDGE TO A FACILITATOR OF EDUCATIONAL PROCESS

Istomina Natalya Semenovna

Master's Degree Holder, Senior Lecturer of the Department of Natural and Mathematical Sciences, branch of JSC
“National Center for Professional Development “Orleu” Institute for Advanced Training in Kostanay Region»,
Kazakhstan, Kostanay
istomina_n@orleu.edu.kz

Muskina Ainur Nurlanovna

Master's Degree Holder, Senior Lecturer of the Department of Natural and Mathematical Sciences, branch of JSC
“National Center for Professional Development “Orleu” Institute for Advanced Training in Kostanay Region»,
Kazakhstan, Kostanay
muskina_a@orleu.edu.kz

Аңдатпа

Жасанды интеллект (ЖИ) технологияларының білім беру кеңістігіне жылдам енуі дәстүрлі оқу парадигмасына шақырушылық туғызып отыр, оның ортасында мұғалім білім берудің негізгі таратушысы ретінде орналасқан. Бұл шолудың мақсаты – ЖИ ақпаратты сақтау, өңдеу және жеткізудің қалыпты

функцияларын өз мойнына алатын жағдайларда педагогтың рөлі қалай өзгеретінін талдау. Соңғы бес жылдағы рецензияланған ғылыми жарияланымдарды талдау негізінде мақалада мұғалімнің білімге монополиясы бар ментордан жеке білім беру траекторияларын кураторлайтын, оқушылардың «жұмсақ» дағдыларын (soft skills) және сыни тұрғыдан ойлауын дамытатын фасилитатор, тьютор және тәлімгер рөліне дейінгі эволюциясы зерттеледі. Жұмыста заманауи педагогтың кездесетін негізгі шақырушылықтары жүйеленді: цифрлық құзыреттіліктерді меңгеру қажеттілігі, педагогикалық дизайнды қайта құру және психологиялық кедергілерді жеңу. «Гибридтік интеллект», ЖИ қолдауымен жекелендірілген оқыту және білім берудегі деректерді пайдаланудың этикалық аспектілері сияқты тұжырымдамалар қарастырылады. Қорытынды бөлімде адамның педагогикалық шеберлігі мен ЖИ мүмкіндіктерінің симбиозы білім беру процесіне адам әлеуетін ашуға бағытталған сапалы жаңа деңгейге шығуға мүмкіндік беретін жаңа дидактикалық модель туралы тұжырымдар жасалады. Мақала педагогика саласындағы зерттеушілерге, барлық деңгейдегі білім беру мұғалімдеріне және білім беру саясатын әзірлеушілерге арналады.

Аннотация

Стремительное проникновение технологий искусственного интеллекта (ИИ) в образовательное пространство бросает вызов традиционной парадигме обучения, в центре которой находится учитель как основной транслятор знаний. Цель данного обзора — проанализировать, как меняется роль педагога в условиях, когда ИИ берет на себя рутинные функции хранения, обработки и передачи информации. На основе анализа рецензируемых научных публикаций за последние пять лет в статье исследуется эволюция роли учителя от ментора, владеющего монополией на знание, к фасилитатору, тьютору и наставнику, который курирует индивидуальные образовательные траектории, развивает у обучающихся «мягкие» навыки (soft skills) и критическое мышление. В работе систематизированы ключевые вызовы, с которыми сталкивается современный педагог: необходимость овладения цифровыми компетенциями, перестройка педагогического дизайна и преодоление психологических барьеров. Рассматриваются такие концепции, как «гибридный интеллект», персонализированное обучение с поддержкой ИИ и этические аспекты использования данных в образовании. В заключении формулируются выводы о новой дидактической модели, в которой симбиоз человеческого педагогического мастерства и возможностей ИИ позволяет вывести образовательный процесс на качественно новый уровень, ориентированный на раскрытие человеческого потенциала. Статья адресована исследователям в области педагогики, преподавателям всех уровней образования и разработчикам образовательной политики.

Annotation

The rapid penetration of artificial intelligence (AI) technologies into the educational space challenges the traditional learning paradigm, which centers on the teacher as the primary transmitter of knowledge. The purpose of this review is to analyze how the role of the teacher is changing in conditions where AI takes over the routine functions of storing, processing, and transmitting information. Based on the analysis of peer-reviewed scientific publications over the past five years, the article explores the evolution of the teacher's role from a mentor with a monopoly on knowledge to a facilitator, tutor, and mentor who curates individual educational trajectories, develops students' soft skills and critical thinking. The paper systematizes the key challenges faced by the modern teacher: the need to master digital competencies, the restructuring of pedagogical design, and the overcoming of psychological barriers. Concepts such as "hybrid intelligence", AI-supported personalized learning, and ethical aspects of data use in education are considered. In conclusion, the findings on a new didactic model are formulated, in which the symbiosis of human pedagogical skills and AI capabilities allows the educational process to reach a qualitatively new level focused on unlocking human potential. The article is addressed to researchers in the field of pedagogy, teachers of all levels of education, and educational policy developers.

Түйінді сөздер: білім берудегі жасанды интеллект, мұғалімнің рөлі, фасилитатор, цифрлық педагогика, оқуды жекелендіру, гибридік интеллект, жұмсақ дағдылар, білім беру технологиялары, педагогикалық әдіснама, цифрлық трансформация.

Ключевые слова: искусственный интеллект в образовании, роль учителя, фасилитатор, цифровая педагогика, персонализация обучения, гибридный интеллект, soft skills, образовательные технологии, педагогическая методология, цифровая трансформация.

Keywords: artificial intelligence in education, teacher's role, facilitator, digital pedagogy, learning personalization, hybrid intelligence, soft skills, educational technology, pedagogical methodology, digital transformation.

Введение

Цифровая трансформация, пронизывающая все сферы современного общества, кардинальным образом меняет и ландшафт образования. Среди множества инновационных технологий именно искусственный интеллект (ИИ) оказывает наиболее глубокое влияние

на перераспределение ролей и функций в учебном процессе [1]. Традиционная модель, в которой учитель выступает в качестве основного, а зачастую и единственного источника знаний и авторитета, становится все менее адекватной в мире, где любой факт или алгоритм можно мгновенно получить с помощью смартфона. Обучающиеся поколения Z и Alpha, родившиеся в цифровую эпоху, по-иному воспринимают информацию, что требует пересмотра не только содержания, но и методов, и самой философии преподавания.

Актуальность темы обусловлена объективной необходимостью теоретического осмысления и практической подготовки педагогического сообщества к грядущим и уже происходящим изменениям. Системы адаптивного обучения, интеллектуальные тьюторские системы, инструменты анализа образовательных данных (Learning Analytics) и генеративные модели (такие как GPT) берут на себя функции проверки заданий, составления расписаний, подбора контента и даже генерации творческих работ [2]. Это ставит под сомнение классическую дидактическую триаду «учитель – учебник – ученик» и заставляет задаться вопросом: в чем заключается уникальная, незаменимая ценность учителя-человека в эпоху умных машин?

Цель данного обзорного исследования - проанализировать на основе современных научных публикаций трансформацию профессиональной роли учителя под влиянием технологий ИИ, а именно сдвиг от позиции транслятора готовых знаний к позиции фасилитатора образовательного процесса. Для достижения цели поставлены следующие задачи:

1. Выявить и систематизировать ключевые факторы, обуславливающие необходимость изменения роли учителя.

2. Проанализировать новые ролевые модели педагога (фасилитатор, тьютор, наставник, проектировщик образовательных сред), описанные в литературе.

3. Рассмотреть концепцию «гибридного интеллекта» как основы для нового педагогического взаимодействия.

4. Обозначить вызовы и барьеры, связанные с данной трансформацией, включая вопросы этики и цифровой компетентности педагогов.

5. Выявить пробелы в современных исследованиях и наметить перспективные направления для дальнейшей работы.

Обзор ограничен исследованиями за последние 5 лет (2019–2024 гг.), чтобы обеспечить релевантность выводов в быстро развивающейся области общего среднего образования.

Методология и источники

Для проведения обзора был применен систематический подход к поиску, отбору и анализу научной литературы. Поиск публикаций осуществлялся в международных рецензируемых базах данных Scopus, Web of Science, а также в российской базе данных eLibrary и Google Scholar для охвата публикаций на русском языке. Использовались следующие ключевые слова и их комбинации на русском и английском языках: «искусственный интеллект в образовании», «роль учителя», «фасилитатор» (facilitator), «гибридный интеллект», «цифровая педагогика», «персонализация обучения», «soft skills», «педагогический дизайн».

В результате отбора было проанализировано 12 ключевых источников, которые составили основу для данного обзора. Анализ литературы проводился по тематическим блокам: 1) исторический контекст и драйверы изменений; 2) новые ролевые модели учителя; 3) концепции и теории; 4) практические вызовы и барьеры. Методология анализа включала сравнительно-сопоставительный метод для выявления общих тенденций и противоречий, а также метод концептуального анализа для структурирования новых педагогических понятий.

Основная часть (обзор литературы)

Эволюция роли учителя не является чем-то принципиально новым. Она претерпевала изменения на протяжении всей истории педагогики: от наставника в античности и

схоласта в Средневековье к «инженеру человеческих душ» в индустриальную эпоху, где доминировала модель «конвейерного» образования [3]. Однако текущий этап, движимой Четвертой промышленной революцией, отличается беспрецедентной скоростью и глубиной преобразований.

Ключевым драйвером выступает смена образовательной парадигмы от знаниевой к компетентностной. Если ранее целью было усвоение суммы знаний, то сегодня на первый план выходят умения применять знания в нестандартных ситуациях, критическое мышление, креативность, коллаборация и коммуникация [4]. Именно эти «мягкие» навыки, по мнению многих исследователей, являются зоной исключительной ответственности человека и слабым местом ИИ [5]. Технологии же берут на себя рутинные, алгоритмизируемые компоненты обучения, такие как:

- Видеолекции, интерактивные симуляторы, адаптивные платформы предоставляют доступ к знаниям в любое время и в любом месте.

- Системы интеллектуального повторения, тренажеры и генераторы задач позволяют отрабатывать навыки с индивидуальной скоростью и сложностью.

- Алгоритмы машинного обучения способны автоматически проверять тесты, а в некоторых случаях и несложные письменные работы, эссе, предоставляя мгновенную обратную связь [6].

- Составление расписаний, учет посещаемости, формирование отчетов.

Это высвобождает время и интеллектуальные ресурсы учителя для выполнения задач более высокого порядка, что и обуславливает переход от трансляции к фасилитации.

Анализ литературы позволяет выделить несколько взаимодополняющих ролей, которые интегрируются в новую профессиональную идентичность педагога.

1. Учитель-фасилитатор

Понятие «фасилитация» (от англ. facilitate - облегчать, помогать) в педагогике подразумевает создание условий для самостоятельного и осмысленного учения. В контексте ИИ эта роль становится центральной. Если ИИ предоставляет персонализированный контент, то учитель-фасилитатор [7]:

- Создает мотивационную среду: Пробуждает и поддерживает интерес, помогает сформировать личную образовательную цель.

- Организует совместную деятельность: Формирует группы для проектной работы, организует дискуссии, дебаты, мозговые штурмы, в которых рождается новое знание и развиваются социальные навыки.

- Направляет исследовательскую деятельность: Помогает обучающимся ставить правильные вопросы, а не просто искать на них ответы; учит работать с информацией, предоставленной ИИ, критически ее оценивать и синтезировать.

Как отмечает Х. Чжан (2022), в модели с ИИ учитель становится «архитектором обучающего опыта», а не просто «строителем, доставляющим кирпичи знаний» [8].

2. Учитель-тьютор и наставник

Персонализация, обеспечиваемая ИИ, требует индивидуального сопровождения. Тьюторская роль учителя заключается в курировании индивидуальной образовательной траектории каждого ученика [9]. Педагог анализирует данные, сгенерированные ИИ-системой (прогресс, пробелы, предпочтительные стили обучения), и на их основе:

- Дает персональные рекомендации по выбору ресурсов и активностей.

- Помогает ученику осознать свои сильные и слабые стороны.

- Оказывает эмоционально-психологическую поддержку, работает с прокрастинацией и выгоранием.

Наставническая функция при этом фокусируется на развитии ценностных ориентаций, этических принципов и личностного роста, что остается прерогативой человека [10].

3. Учитель-проектировщик образовательных сред и контента

Даже в эпоху ИИ учитель не пассивный потребитель готовых цифровых решений. Его роль смещается в сторону «педагогического дизайнера». Он:

- Отбирает, адаптирует и интегрирует цифровые инструменты (включая ИИ) в учебный процесс в соответствии с педагогическими целями.

- Проектирует смешанные и гибридные форматы обучения, оптимально комбинируя онлайн-взаимодействие с ИИ и офлайн-взаимодействие с людьми.

- Создает сценарии уроков, где функции распределены между учителем, учениками и ИИ-ассистентом.

4. Учитель-разработчик «человеческого» в человеке»

Это, пожалуй, наиболее философская и значимая роль. В мире, где машины превосходят людей в решении алгоритмических задач, именно человеческие качества - эмпатия, моральный выбор, юмор, интуиция, способность к любви и заботе - становятся главным объектом педагогических усилий [1]. Учитель помогает ученикам развивать именно те способности, которые делают их уникальными.

Одной из ключевых теоретических рамок, описывающих новое положение вещей, является концепция «гибридного интеллекта» (human-AI collaboration). Ее суть заключается не в противопоставлении человека и машины, а в их синергии, где сильные стороны одного компенсируют слабости другого [11].

В педагогическом контексте гибридный интеллект предполагает распределение функций:

- ИИ: Обработка больших данных, адаптация, рутинные операции, мгновенная обратная связь, масштабирование.

- Учитель: Стратегическое планирование, сложная оценка (например, творческих работ), интерпретация данных в контексте, эмоциональный интеллект, воспитание.

Эта концепция ложится в основу «новой дидактики», которая пересматривает такие категории, как цель, содержание, методы и формы обучения. Целью становится не усвоение информации, а развитие способности ученика к самостоятельным и ответственным действиям. Содержание обогащается заданиями на критическое осмысление использования ИИ, проектную работу и решение реальных проблем. Методы смещаются в сторону обучения на основе исследований и обучения на основе проблем, где ИИ выступает как мощный инструмент для сбора и первичного анализа информации [12].

Несмотря на оптимистичные прогнозы, трансформация роли учителя сопряжена с серьезными вызовами.

Многие учителя, особенно старших поколений, не обладают достаточной цифровой компетентностью для эффективной работы с ИИ. Требуется не просто умение пользоваться программой, а «педагогическая грамотность в использовании ИИ» - понимание принципов работы ИИ, его ограничений и возможностей для проектирования обучения [13]. Необходима масштабная программа переподготовки и повышения квалификации.

Переход к модели фасилитации требует изменения всей экосистемы школы: расписания, системы оценивания труда учителей, принципов финансирования. Администрации необходимо создавать условия для экспериментов и коллаборации между педагогами.

Широкое использование ИИ в образовании порождает ряд этических вопросов:

- ИИ может воспроизводить и усиливать социальные предрассудки, заложенные в обучающих данных, что приводит к несправедливому отношению к отдельным группам учащихся [14].

- Сбор детализированных данных об учебной деятельности обучающихся создает риски для их приватности. Учитель должен понимать эти риски и обучать учеников цифровой гигиене.

- Кто несет ответственность за ошибку, допущенную ИИ-тьютором, которая привела к неправильному усвоению материала? Разделение ответственности между разработчиком, школой и учителем остается правовым пробелом.

Часть педагогического сообщества может воспринимать ИИ как угрозу своей профессиональной идентичности и авторитету. Преодоление этого сопротивления требует грамотной коммуникации и демонстрации того, что ИИ - это не замена, а инструмент, расширяющий возможности учителя.

Проведенный анализ позволяет сделать ряд ключевых выводов. Во-первых, трансформация роли учителя из транслятора в фасилитатора является не просто тенденцией, а объективной необходимостью, детерминированной технологическим прогрессом и сменой образовательных целей. Во-вторых, новая роль учителя является многогранной и включает в себя компетенции тьютора, наставника, дизайнера образовательных сред и разработчика человеческого потенциала.

Наиболее значимым выводом является то, что ценность учителя в эпоху ИИ смещается из когнитивной плоскости (знания) в социально-эмоциональную и метакогнитивную (умение учиться, сотрудничать, управлять собой). Это опровергает пессимистичные сценарии о «ненужности» учителя и, напротив, указывает на возрастание сложности и значимости его миссии.

В научном сообществе существуют разногласия относительно темпов и глубины этой трансформации. Одна группа исследователей [5, 8] утверждает, что изменения носят революционный характер и требуют кардинального пересмотра педагогического образования уже сегодня. Другая [3, 15] указывает на инерционность образовательных систем и argues, что эволюционный путь более вероятен, а полный отказ от трансляционной функции в ряде дисциплин и контекстов маловероятен в обозримом будущем. Эти разногласия объяснимы разницей в технологическом развитии регионов, а также различным пониманием того, какие именно компоненты преподавания поддаются алгоритмизации.

Несмотря на растущий интерес к теме, остаются недостаточно изученные области:

1. Как повлияет длительное взаимодействие с ИИ-тьюторами на когнитивное и социально-эмоциональное развитие детей? Отсутствуют лонгитюдные исследования в течение длительного периода времени для отслеживания изменений и выявления тенденций.

2. Какие именно форматы повышения квалификации наиболее эффективны для формирования «педагогической грамотности в области использования ИИ»?

3. Большинство исследований проводится в западном или азиатском контексте. Специфика трансформации роли учителя в постсоветских странах, с их уникальной педагогической традицией, изучена слабо.

4. Отсутствуют валидные инструменты для оценки эффективности учителя в новой роли фасилитатора в гибридной среде.

Результаты данного обзора могут быть использованы для:

- Разработки образовательных стандартов и программ педагогических вузов и системы повышения квалификации, в которые должны быть включены модули по работе с ИИ.

- Создания рекомендаций для администраций школ по организации цифровой образовательной среды и поддержки педагогических инноваций.

- Информирования образовательной политики на государственном уровне для принятия взвешенных решений по интеграции ИИ в образование.

Заключение

В эпоху искусственного интеллекта профессия учителя не исчезает, но переживает глубокий ренессанс, переходя от репродуктивной модели к креативной и гуманистической. Учитель будущего — это не конкурент машины, а наставник, который учит человека оставаться человеком в цифровом мире. Его роль эволюционирует от трансляции информации к фасилитации роста, от унифицированного подхода к курированию индивидуальности, от контроля к поддержке.

Оригинальность данного обзора заключается в системном представлении многогранной роли учителя-фасилитатора в контексте концепции гибридного интеллекта и в выявлении

конкретных практических вызовов, стоящих на пути этой трансформации. Перспективы темы видятся в углубленном изучении эффективных моделей профессионального развития педагогов, в проведении кросс-культурных сравнительных исследований и в разработке этико-правовых рамок использования ИИ в образовании. Для последующих исследований рекомендуется сфокусироваться на эмпирической проверке дидактических моделей, построенных на принципах человеко-машинной коллаборации, а также на изучении влияния ИИ на мотивацию, саморегуляцию, вовлеченность обучающихся. Синтез знаний из педагогики, когнитивной науки, информационных технологий и этики представляется необходимым условием для успешного прохождения этого исторического перехода.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Байденко, В.И. Тьюторство в образовании: теория и практика / В.И. Байденко, М.А. Господарик. – Москва : ИТК «Дашков и К», 2021. – 180 с. – ISBN 978-5-394-04567-8.
2. Ковалева, Т.М. Профессия «тьютор» / Т.М. Ковалева, Е.И. Кобыща, С.Ю. Попова. – Москва ; Тверь : СФК-офис, 2019. – 246 с. – ISBN 978-5-4465-2678-3.
3. Патаракин, Е.Д. Сетевые сообщества и обучение / Е.Д. Патаракин. – Москва : Народное образование, 2020. – 224 с. – ISBN 978-5-87953-534-2.
4. Фрумин, И.Д. Учитель в эпоху цифровых трансформаций: вызовы и новые возможности / И.Д. Фрумин, К.А. Баранников // Вопросы образования. – 2021. – № 4. – С. 8–33. – DOI 10.17323/1814-9545-2021-4-8-33.
5. Казаков, А.Л. Искусственный интеллект в образовании: дидактические аспекты и этические вызовы / А.Л. Казаков, О.А. Петрова // Педагогика. – 2022. – № 6. – С. 45–55.
6. Марголис, А.А. Требования к модернизации основных профессиональных образовательных программ (ОПОП) педагогического образования в соответствии с профессиональным стандартом педагога / А.А. Марголис // Психологическая наука и образование. – 2019. – Т. 24, № 1. – С. 65–84. – DOI 10.17759/pse.2019240105.
7. Роберт, И.В. Теория и методика информатизации образования (психолого-педагогический и технологический аспекты) / И.В. Роберт. – 2-е изд., доп. – Москва : БИНОМ. Лаборатория знаний, 2020. – 398 с. – ISBN 978-5-9963-5124-7.
8. Солдаткина, В.В. Цифровая педагогика: новая образовательная реальность / В.В. Солдаткина, М.А. Черешнева // Высшее образование в России. – 2023. – Т. 32, № 2. – С. 22–35. – DOI 10.31992/0869-3617-2023-32-2-22-35.
9. Тюрина, Е.С. Искусственный интеллект как инструмент персонализации обучения: возможности и риски / Е.С. Тюрина // Отечественная и зарубежная педагогика. – 2022. – Т. 1, № 4(81). – С. 124–140.
10. Хуторской, А.В. Дидактика: учебник для вузов / А.В. Хуторской. – 4-е изд., перераб. и доп. – Москва : Юрайт, 2023. – 415 с. – ISBN 978-5-534-16745-7.
11. Шмелева, Е.Д. Фасилитация в образовании: от теории к практике / Е.Д. Шмелева // Современные проблемы науки и образования. – 2020. – № 5. – С. 112–124. – DOI 10.17513/srpo.30156.
12. Якушина, Е.В. Цифровые компетенции педагога в эпоху искусственного интеллекта / Е.В. Якушина // Информатика и образование. – 2023. – № 3. – С. 4–12.

REFERENCES

1. Baidenko, V.I., Gospodarik, M.A. Tutoring in Education: Theory and Practice / V.I. Baidenko, M.A. Gospodarik. – Moscow : ITK “Dashkov & K”, 2021. – 180 p. – ISBN 978-5-394-04567-8.
2. Kovaleva, T.M., Kobyshcha, E.I., Popova, S.Yu. The Profession “Tutor” / T.M. Kovaleva, E.I. Kobyshcha, S.Yu. Popova. – Moscow ; Tver : SFK-Office, 2019. – 246 p. – ISBN 978-5-4465-2678-3.
3. Patarakin, E.D. Network Communities and Learning / E.D. Patarakin. – Moscow : Narodnoe obrazovanie, 2020. – 224 p. – ISBN 978-5-87953-534-2.
4. Frumin, I.D., Barannikov, K.A. The Teacher in the Era of Digital Transformations: Challenges and New Opportunities // *Voprosy obrazovaniya / Educational Studies Moscow*. – 2021. – No. 4. – P. 8–33. – DOI 10.17323/1814-9545-2021-4-8-33.
5. Kazakov, A.L., Petrova, O.A. Artificial Intelligence in Education: Didactic Aspects and Ethical Challenges // *Pedagogy*. – 2022. – No. 6. – P. 45–55.
6. Margolis, A.A. Requirements for Modernizing the Basic Professional Educational Programs (BPEPs) of Teacher Education in Accordance with the Professional Standard of the Teacher // *Psychological Science and Education*. – 2019. – Vol. 24, No. 1. – P. 65–84. – DOI 10.17759/pse.2019240105.
7. Robert, I.V. Theory and Methods of Education Informatization (Psychological-Pedagogical and Technological Aspects) / I.V. Robert. – 2nd ed., rev. – Moscow : BINOM. Knowledge Laboratory, 2020. – 398 p. – ISBN 978-5-9963-5124-7.
8. Soldatkina, V.V., Cheresheva, M.A. Digital Pedagogy: A New Educational Reality // *Higher Education in Russia*. – 2023. – Vol. 32, No. 2. – P. 22–35. – DOI 10.31992/0869-3617-2023-32-2-22-35.
9. Tyurina, E.S. Artificial Intelligence as a Tool for Personalized Learning: Opportunities and Risks // *Domestic and Foreign Pedagogy*. – 2022. – Vol. 1, No. 4(81). – P. 124–140.
10. Khutorskoy, A.V. Didactics: Textbook for Universities / A.V. Khutorskoy. – 4th ed., rev. and enl. – Moscow : Yurayt, 2023. – 415 p. – ISBN 978-5-534-16745-7.
11. Shmeleva, E.D. Facilitation in Education: From Theory to Practice // *Modern Problems of Science and Education*. – 2020. – No. 5. – P. 112–124. – DOI 10.17513/spno.30156.
12. Yakushina, E.V. Teachers’ Digital Competencies in the Age of Artificial Intelligence // *Informatics and Education*. – 2023. – No. 3. – P. 4–12.

УДК 376.1

ГРНТИ 14.07.05

DOI 10.70892/e7vfr369

ПЕДАГОГТАРДЫҢ ҮЗДІКСІЗ КӘСІБИ ДАМУЫН ДЕРБЕСТЕНДІРУ ҮДЕРІСІНЕ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТІНІ ИНТЕГРАЦИЯЛАУ

Шанчуров Сергей Михайлович

техника ғылымдарының докторы, профессор

Ресейдің Тұңғыш Президенті Б. Н. Ельцин атындағы Орал федералдық университеті

Худяков Роман Владимирович

педагогика ғылымдарының магистрі, жаратылыстану-математикалық пәндер кафедрасының аға

оқытушысы «Өрлеу» біліктілікті арттыру ұлттық орталығы» АҚ филиалы

Қостанай облысы бойынша біліктілікті арттыру институты

Қазақстан, Қостанай қ.

Email: rhudyakov@orleu-edu.kz

ИНТЕГРАЦИЯ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В ПРОЦЕСС ПЕРСОНАЛИЗАЦИИ НЕПРЕРЫВНОГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ ПЕДАГОГОВ

Шанчуров Сергей Михайлович

доктор, технических наук, профессор Уральского федерального университета им. Первого Президента России Б.Н.Ельцина

Худяков Роман Владимирович

магистр педагогических наук, старший преподаватель кафедры ЕМН, филиала АО «НЦПК «Өрлеу» ИПР по Костанайской области», г.Костанай

Email: rhudyakov@orleu-edu.kz

INTEGRATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE PROCESS OF PERSONALIZATION OF CONTINUOUS PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF TEACHERS

Shanchurov Sergey Mikhailovich

Doctor of Technical Sciences, Professor of

Ural Federal University named after the first president of Russia B. N. Yeltsin

Khudyakov R. V.

Master of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Department of Natural and Mathematical Sciences, branch of JSC "National Center for Professional Development "Orleu"

Institute for Advanced Training in Kostanay Region"

Аңдапта

Мақалада жасанды интеллектті мұғалімдердің үздіксіз кәсіби дамуын жекелендіру процесіне енгізудің мүмкіндіктері мен тәуекелдері қарастырылған. Біліктілікті арттырудың ең өзекті бағыттарының құрылымдық-мазмұндық талдауы жүргізілді: цифрлық технологияларды меңгеру, кәсіби қоғамдастықтарға және желілік жобаларға ену, жариялау белсенділігі және т.б. Мұғалімдердің үздіксіз кәсіби даму траекториясын дербестендіруге әсер ететін факторлар анықталды, олардың сипаттамалары берілді, олардың дамуындағы білім беру ұйымының рөлі және мұғалімнің жеке өзін-өзі анықтауы белгіленді. Жасанды интеллекттің

нәтижеге, икемділігіне және оны жоспарлау, ұйымдастыру және бағалау процесінде педагогтардың кәсіби дамуының жоғарылатылған жекелендіруіне әсер ететін перспективалы және тиімді мүмкіндіктері анықталды. Педагогтардың үздіксіз кәсіби дамуы жүйесіне жасанды интеллектті сәтті кіріктіру үшін этикалық нормаларды ескеру, цифрлық инфрақұрылыммен қамтамасыз ету және мұғалімдердің цифрлық сауаттылығын арттыру қажеттігі туралы тұжырымдар мен қорытындылар жасалды. Зерттеу әдістері: 2021–2025 жж. дереккөздерге құрылымдық-мазмұндық талдау және педагогтер арасында (N=132) пилоттық сауалнама. Нәтижесінде ИИ арқылы дербестендіруге ең жоғары сұраныс цифрлық технологияларды меңгеру (78%), біліктілікті арттыру курстары (72%) және өзін-өзі білімдендіру (63%) бағыттарында екені анықталды.

Аннотация

В статье исследуются возможности и риски интеграции искусственного интеллекта в процесс персонализации непрерывного профессионального развития педагогов. Выполнен структурно-содержательный анализ наиболее актуальных направлений профессионального развития: освоение цифровых технологий, погружение в профессиональные сообщества и сетевые проекты, публикационная активность и др. Выявлены факторы, влияющие на персонализацию траектории непрерывного профессионального развития педагогов, даны их характеристики, установлена роль образовательной организации и индивидуального самоопределения педагога в их развитии. Определены перспективные и эффективные возможности искусственного интеллекта, влияющие на результаты, гибкость и усиление персонализации профессионального развития педагогов в процессе ее планирования, организации и оценки. Сделаны выводы и заключения о необходимости соблюдения этических норм, обеспечения цифровой инфраструктурой и повышения цифровой грамотности педагогов для успешной интеграции искусственного интеллекта в систему их непрерывного профессионального развития. Методы исследования: структурно-содержательный анализ источников (2021–2025 гг.) и пилотное анкетирование педагогов (N=132). Установлено, что наибольший запрос на ИИ-персонализацию связан с освоением цифровых технологий (78%), курсами повышения квалификации (72%) и самообразованием (63%).

Annotation

The article examines the possibilities and risks of integrating artificial intelligence into the process of personalization of continuous professional development of teachers. A structural and substantive analysis of the most relevant areas of professional development has been performed: mastering digital technologies, immersion in professional communities and network projects, publication activity, etc. The factors influencing the personalization of the trajectory of continuous professional development of teachers have been identified, their characteristics have been given, the role of the educational organization and individual self-determination of the teacher in the development has been established. Promising and effective opportunities of artificial intelligence that affect the results, flexibility, and increased personalization of professional development of teachers in the process of its planning, organization, and evaluation have been identified. Findings and conclusions have been made on the need to comply with ethical standards, provide digital infrastructure, and improve the teachers' digital literacy for the successful integration of artificial intelligence into the system of continuous professional development of teachers. Methods: a structural and substantive review of sources (2021–2025) and a pilot survey of teachers (N=132). The highest demand for AI-enabled personalization was reported for mastering digital technologies (78%), in-service training courses (72%), and self-education (63%).

Тірек сөздер: мұғалімдердің үздіксіз кәсіби дамуы, персонализация, жасанды интеллект, педагогикалық траектория, даралау факторлары, цифрлық қызметтер.

Ключевые слова: непрерывное профессиональное развитие педагогов, персонализация, искусственный интеллект, педагогическая траектория, факторы персонализации, цифровые сервисы.

Keywords: continuous professional development of teachers, personalization, artificial intelligence, pedagogical trajectory, personalization factors, digital services.

Введение

Непрерывное профессиональное развитие педагогов (НПРП) выступает ключевым механизмом повышения качества образования, позволяя учителям оперативно реагировать на инновационные реформы и интегрировать в учебный процесс современные методики обучения. В основе НПРП лежит системный подход, при котором профессиональный рост

педагога рассматривается как непрерывный процесс, включающий планирование, реализацию и оценку его образовательной деятельности. При этом системный подход позволяет учитывать индивидуальные потребности учителя, согласовывать его карьерные цели с требованиями образовательной среды и обеспечивать целостность развития его профессиональных компетенций. С целью создания наиболее широкого ракурса исследуемой проблемы, рассмотрим наиболее актуальные направления НПП [3].

Базовым и структурообразующим направлением НПП являются курсы повышения квалификации, организуемые на базе профильных институтов. основополагающими принципами современной системы повышения квалификации выступают гибкость, персонализация, практикоориентированность и научная обоснованность ее содержания.

Освоение цифровых технологий и их поэтапное внедрение в образовательный процесс, на сегодняшний день, выступают одним из приоритетных направлений повышения профессионального развития. Педагоги осваивают современные цифровые сервисы, трансформируют традиционные (инновационные) методики в гибридные и онлайн-форматы, выстраивают актуальные, согласно потребностям учебной группы, образовательные траектории.

Достаточно значимым направлением профессионального развития выступает погружение педагогов в профессиональные сообщества и сетевые проекты. Такое взаимодействие даёт возможность обмениваться прогрессивными достижениями, обсуждать внедрение и эффективность инноваций, позволяет получать оперативную экспертную поддержку. Участие в тематических семинарах, онлайн-конференциях и профессиональных группах в мессенджерах помогает педагогам расширить кругозор, найти единомышленников и соавторов для совместных проектов.

Следующим направлением НПП является наставничество, позволяющее профессионально развиваться как наставнику, так и его подопечному. Наставник обогащает подопечного проверенными методиками и практическими приёмами работы, подопечный же, в свою очередь, вносит в процесс сотрудничества свежие идеи и современные цифровые решения.

Кроме того, к известным направлениям НПП можно отнести самообразование как форму индивидуального профессионального роста; развитие soft skills, включающих коммуникативную компетентность, эмоциональный интеллект, креативность, умение работать в команде и управлять временем; освоение технологий инклюзивного образования; публикационную активность и др. [2].

Процесс профессионального развития носит ярко выраженный персонифицированный характер: его траектория зависит от множества факторов, включая уровень базовой подготовки, профессиональный опыт, специфику преподаваемого предмета, образовательные запросы, а также стратегические цели образовательной организации, в которой работает педагог. Так же на выбор направлений НПП влияет степень цифровой и методической компетентности, наличие опыта участия в инновационных проектах, готовность к профессиональной рефлексии и стремление к самореализации в профессии. Возникает острая необходимость учета вышеперечисленных факторов при планировании и реализации траектории (программ) НПП как со стороны образовательных организаций, так и на уровне индивидуального самоопределения педагогов (таб.1) [4].

Методы и материалы

Исследование носит комплексный характер и включает теоретические и эмпирические методы. На теоретическом этапе применялись структурно-содержательный анализ научных публикаций и аналитических материалов (2021–2025 гг.), сравнительный анализ практик цифровизации образования и персонализации НПП, а также моделирование факторов персонализации траектории профессионального развития педагога.

Эмпирический этап включал пилотное анкетирование педагогов (N=132), проходивших

курсы повышения квалификации в филиале АО «НЦПК «Өрлеу» ИПР по Костанайской области» в 2025 году. Анкета (Google Forms) содержала 12 вопросов о наиболее востребованных направлениях НППП для персонализации с помощью ИИ, ожидаемых эффектах и рисках. Обработка данных выполнялась методами описательной статистики; результаты представлены в процентах (возможен множественный выбор ответов).

Таблица 1

Факторы, влияющие на персонализацию траектории НППП

№	Фактор	Содержание	Роль педагога	Роль образовательной организации (ОО)
1	Уровень базовой подготовки	Определяет исходный уровень знаний и умений, на которых строится дальнейшее развитие	Оценивает собственный профессиональный уровень, формирует запрос на обучение	Диагностирует профессиональный уровень, предлагает соответствующие стартовые модули
2	Профессиональный опыт	Влияет на выбор уровня сложности программ и форматов обучения	Анализирует собственный опыт, выбирает подходящие формы обучения (тренинг, стажировка и др.)	Дифференцирует программы, предлагает наставничество или углубленные курсы
3	Специфика преподаваемого предмета	Определяет потребность в предметно-ориентированных методиках и технологиях	Следит за новыми методами и технологиями в предметной области	Разрабатывает узкопрофильные курсы, проводит ППС-семинары, отправляет на КПК
4	разовательные запросы	Показывает интересы и мотивацию педагога, ориентирует выбор траектории	Формулирует и уточняет профессиональные запросы, участвует в обратной связи	Учитывает запросы при планировании программ, адаптирует их по мере необходимости
5	Стратегические цели ОО	Обеспечивает согласование личной траектории педагога с целями ОО	Принимает во внимание цели ОО, готов адаптировать личный план профессионального развития	Формирует общий вектор развития, предлагает обучение, связанное с приоритетами ОО
6	Цифровая компетентность	Важна для эффективной организации образовательного процесса	Оценивает уровень цифровой грамотности, работает над пробелами	Проводит курсы по ИКТ, внедряет цифровые платформы в обучение
7	Методическая компетентность	Основа педагогического мастерства, важна в условиях образовательных инноваций	Оценивает собственный стиль преподавания, осваивает новые подходы	Обеспечивает методическую поддержку, организует работу методобъединений
8	Опыт участия в инновациях	Влияет на готовность к изменениям, развитие лидерских и исследовательских навыков	Привлекает к экспериментальной и инновационной деятельности, поддерживает публикационную активность	

9	Готовность к профессиональной рефлексии	Помогает педагогу корректировать практику и осваивать новые подходы	Иницирует участие в проектах, рефлексивует опыт	Создает рефлексивную культуру, проводит сессии анализа кейсов, портфолио
10	Стремление к самореализации	Формирует внутреннюю мотивацию – основу устойчивого профессионального развития	Проводит самоанализ, ведет педагогический дневник, участвует в супервизии	Поддерживает (корректирует) индивидуальные траектории педагогов, развивает систему мотивации

Учет вышепредставленных ключевых факторов позволяет выстраивать целенаправленные, гибкие и эффективные модели профессионального развития педагогов. В современных условиях одной из наиболее перспективных и эффективных возможностей, влияющей на результаты, гибкость и усиление персонализации профессионального развития педагогов, является интеграция искусственного интеллекта (ИИ) в процессы планирования, организации и оценки НПП [1].

Далее рассмотрим конкретные примеры внедрения ИИ в практику персонализации профессионального развития.

Образовательные платформы, такие, как OpenU.kz, Bilimland.kz, NIS EdTech, SMART Daгyn в своей основе интегрируют элементы аналитики, позволяющие идентифицировать профиль подготовки педагога, его методическую и цифровую компетентность, приоритеты профессионального развития. Данный факт предоставляет возможность как выявления пробелов, так и достижений каждого педагога, в дальнейшем создавая основу для индивидуального плана профессионального развития.

Сервисы ИИ могут рекомендовать курсы повышения квалификации (например, через платформы orleu-edu.kz, Platonus College, MOOC NIS), соответствующие не только текущему профессиональному уровню педагога, но и его целям – например, при подготовке к инклюзивному образованию, при освоении STEM-подходов или цифровых технологий. При помощи чат-ботов, рекомендательные системы (например, цифровой помощник Orleu AI) формируют индивидуальные траектории профессионального развития с учетом результатов входной диагностики и предпочтений педагога.

Цифровые платформы Bilim Media, Group способны формировать адаптивную обратную связь при затруднениях в освоении темы повышения квалификации педагогом. Платформа может предложить дополнительный модуль, видеоурок или кейс, что помогает своевременно устранить пробелы в знаниях и поддерживать внутреннюю мотивацию к обучению.

С целью организации обратной связи и оценки эффективности профессионального развития, современные цифровые сервисы, такие, как ePortfolio НИИШ, e-Kundelik, AIS Orleu, способны генерировать и анализировать данные о профессиональной активности педагога, прохождении курсов, участии в проектах и семинарах. Данная цифровая возможность позволяет снизить нагрузку на методистов и руководителей методических объединений, одновременно повышая объективность и достоверность анализа профессиональных достижений педагога.

Отдельно следует отметить возможность ИИ, реализуемую в рамках национальных проектов, таких, как Цифровая педагогика, Teacher Excellence и др., где создаются ИИ-модели, способные прогнозировать риски выгорания, рекомендовать сценарии карьерного роста (например, переход в методическую или управленческую работу), а также соотносить профессиональные цели педагога с политикой образовательной организации или региона [6].

Результаты исследования

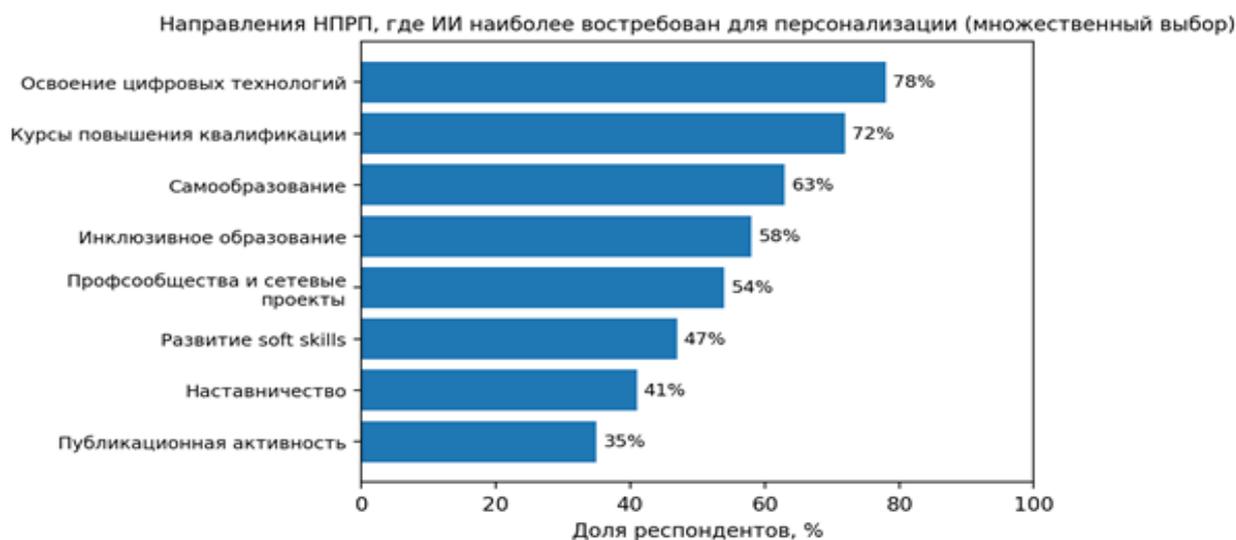
По результатам пилотного анкетирования (N=132) установлено, что запрос на персонализацию профессионального развития с помощью ИИ в наибольшей степени связан с практико-ориентированными задачами: подбором релевантных курсов и ресурсов,

сопровождением самообразования и ускорением разработки дидактических материалов.

На рисунке 1 представлено распределение ответов педагогов о направлениях НПП, которые, по их мнению, наиболее выигрывают от персонализации с использованием ИИ (множественный выбор). Наиболее часто отмечались освоение цифровых технологий (78%), курсы повышения квалификации (72%) и самообразование (63%).

Рисунок 1 – Направления НПП, где ИИ наиболее востребован для персонализации (N=132), %

Дополнительно респонденты указали ключевые ограничения интеграции ИИ: необходимость повышения цифровой грамотности и культуры промпт-инжиниринга, риски конфиденциальности и обработки персональных данных, а также неоднородность

инфраструктурных условий в организациях образования. Полученные данные подтверждают актуальность баланса между технологическими решениями и этико-правовыми регламентами при внедрении ИИ в систему НПП.

Наряду с высокой эффективностью и значительным потенциалом интеграции ИИ в персонализацию НПП следует учитывать и возможные риски, сопровождающие этот процесс. Одним из наиболее чувствительных аспектов является проблема этичности и конфиденциальности. Автоматизированный сбор, хранение и обработка персональных данных педагогов, включая результаты диагностик, активность на образовательных платформах, профессиональные предпочтения и карьерные цели, требуют исполнения правовых (Закон Республики Казахстан «О персональных данных и их защите») и этических регламентов. В данном случае возможна вероятность несанкционированного доступа, утечки информации или использования данных без согласия самого педагога, что подрывает доверие к цифровым сервисам и снижает готовность к их использованию в профессиональной деятельности.

Следующим риском или, точнее сказать, существенным ограничением является имеющий место быть цифровой разрыв между педагогами, обусловленный различиями в уровне цифровой грамотности. Не все педагоги обладают достаточными навыками для эффективного использования ИИ-инструментов. Кроме того, в некоторых регионах Казахстана доступ к цифровой инфраструктуре до сих пор остается ограниченным. В результате может сформироваться новая форма профессионального неравенства: одни педагоги получают широкие возможности для профессионального роста, в то время как другие оказываются в положении цифровой уязвимости, не имея ресурсов (интернет, материальное обеспечение и др.) и специальных компетенций для полноценного участия в цифровой трансформации.

Некоторую озабоченность вызывает и возможное снижение роли профессиональной рефлексии и личностного выбора в формировании индивидуальной траектории

профессионального развития. ИИ-инструменты способны предлагать точные и релевантные решения, однако они не могут заменить осознанное, основанное на внутренней мотивации стремление к профессиональному росту. Чрезмерная автоматизация рискует привести к подмене осознанного выбора шаблонными решениями, не учитывающими ценностных ориентиров и уникальности профессионального пути педагога. Здесь следует добавить, что алгоритмы, лежащие в основе ИИ-сервисов, на данном этапе сталкиваются с затруднениями при определении культурных, языковых и контекстуальных особенностей национальных образовательных систем. В условиях многообразного социокультурного пространства Казахстана это может стать серьёзным препятствием для точного учета профессиональных потребностей педагогов и разработки наиболее эффективных решений.

Не менее важным фактором риска становится и институциональная неготовность образовательных организаций к системным изменениям. Эффективное внедрение ИИ в систему НПП предполагает не только наличие цифровых сервисов, но и трансформацию управленческих, организационных и методических подходов. Без стратегического планирования, подготовки кадров, устойчивой цифровой инфраструктуры и реального осознания целей цифровизации на уровне руководства образовательных организаций, ИИ-инициативы, внедряемые в процедуры профессионального развития, могут быть фрагментарными и не вносить значительный вклад в процесс персонализации НПП [5].

Таким образом, интеграция искусственного интеллекта в процесс персонализации непрерывного профессионального развития педагогов является перспективным инструментом повышения эффективности, гибкости и адресности их образовательных траекторий. ИИ-инструменты позволяют персонализировать траектории развития, выявлять профессиональные пробелы и обеспечивать своевременную адресную поддержку. Однако эффективность интеграции искусственного интеллекта в процесс НПП в значительной степени зависит от готовности педагогов к цифровой трансформации, от развития цифровой инфраструктуры образовательной организации, а также от соблюдения норм этики и конфиденциальности персональных данных.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

- 1) Джошкун Ш., Хамитова Д. М., Тажбаев Н. М., Тажбаева А. М. Цифровизация школ и населения Казахстана: анализ ключевых показателей 2020–2023 гг. [Текст] // Вестник КазУУ. – 2024. – № 4 (57). – С. 45–53.
- 2) Конырова Г. М. Персонализация профессионального развития педагогов в условиях повышения квалификации [Электронный ресурс] // Современное образование. – 2022. – № 3 (67). Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/personalizatsiya-professionalnogo-razvitiya> (дата обращения: 17.06.2025).
- 3) Плотникова Н. В. Искусственный интеллект в образовании: возможности, риски, этические аспекты [Текст] // Информационные технологии в образовании. – 2023. – № 1. – С. 55–61.
- 4) Сарсенбиева Н. Ф., Мырзахметова Б. Ш., Адылбекова Э. Т. Цифровизация образования в Республике Казахстан [Текст] // Мир педагогики и психологии. – 2021. – № 1 (54). – С. 12–18.
- 5) Цифровизация в образовании: тренды и решения [Электронный ресурс] // Forbes Kazakhstan. – 2025. – 5 июня. Режим доступа: https://forbes.kz/process/education/tsifrovizatsiya_v_obrazovanii_trendy_i_resheniya/ (дата обращения: 17.06.2025).
- 6) Цифровые тренды в образовании [Электронный ресурс] // Хабар 24. – 2024. – 30 окт. Режим доступа: <https://24.kz/ru/news/education/909743> (дата обращения: 17.06.2025).

Издание зарегистрировано Комитетом информации
Министерства культуры и информации Республики Казахстан
(свидетельство № KZ01VPY00104480)
и Международным центром ISSN (ISSN 2312-8399).

Журнал «Педагогикалық ғылым және практика. Педагогическая наука и практика»
представлен в крупнейших научных электронных библиотеках и системах.
Ежегодно, в целях информирования мировой научной общественности,
сведения о рейтинге журнала публикуются в справочных системах
по периодическим и продолжающимся изданиям, в таких, как:

- Казахстанская база цитирования – КазБЦ (АО «НЦПНТЭ», Казахстан).
Импакт-фактор 2020 г. – 0.004
- Научная электронная библиотека ELIBRARY.RU – контрагент проекта
по созданию Российского индекса научного цитирования (РИНЦ), (Россия).
Двухлетний импакт-фактор РИНЦ за 2022 год – 0.191
- «КИБЕРЛЕНИНКА» (по модели открытого доступа), (Россия).
388635 просмотров, 53093 скачиваний (на 01.12.2023)
- Google Scholar – мировая бесплатная поисковая система
по научным публикациям: h5-index (Индекс Хирша)
журнала «Педагогическая наука и практика» – 9, h5-median – 13 (на 01.12.2023)

*С уважением и благодарностью за сотрудничество, редакция журнала
«Педагогикалық ғылым және практика. Педагогическая наука и практика».
E-mail: izdat-orley-kost@mail.ru*

Ответственные за выпуск:

Шаймагамбетова Н. С., Жалгасбекова С.Б.

Дизайн и верстка:

Искаков Т.А.

Сдано в набор: 28.10.2025 г.

Подписано в печать: 05.11.2025 г.

Формат 60x84/8. Усл. печ. л. 11

Бумага офисная. Гарнитура: Times New Roman

Тираж 200 экз. Заказ № 13

Выходит 4 раза в год

Отпечатано в типографии филиала акционерного общества
«Национальный центр повышения квалификации «Өрлеу»
Институт профессионального развития по Костанайской области»

110000 г. Костанай, ул. Пролетарская, 86, тел. 8 (714-2) 54-16-13
e-mail: izdat-orley-kost@mail.ru

Уважаемые читатели и авторы!

Опубликованные материалы в журнале не отражают точку зрения редакции.

Ответственность за достоверность фактов и сведений в публикациях,
а также за стилистические ошибки несут авторы.

Перепечатка материалов, опубликованных в журнале, допускается только с согласия редакции.